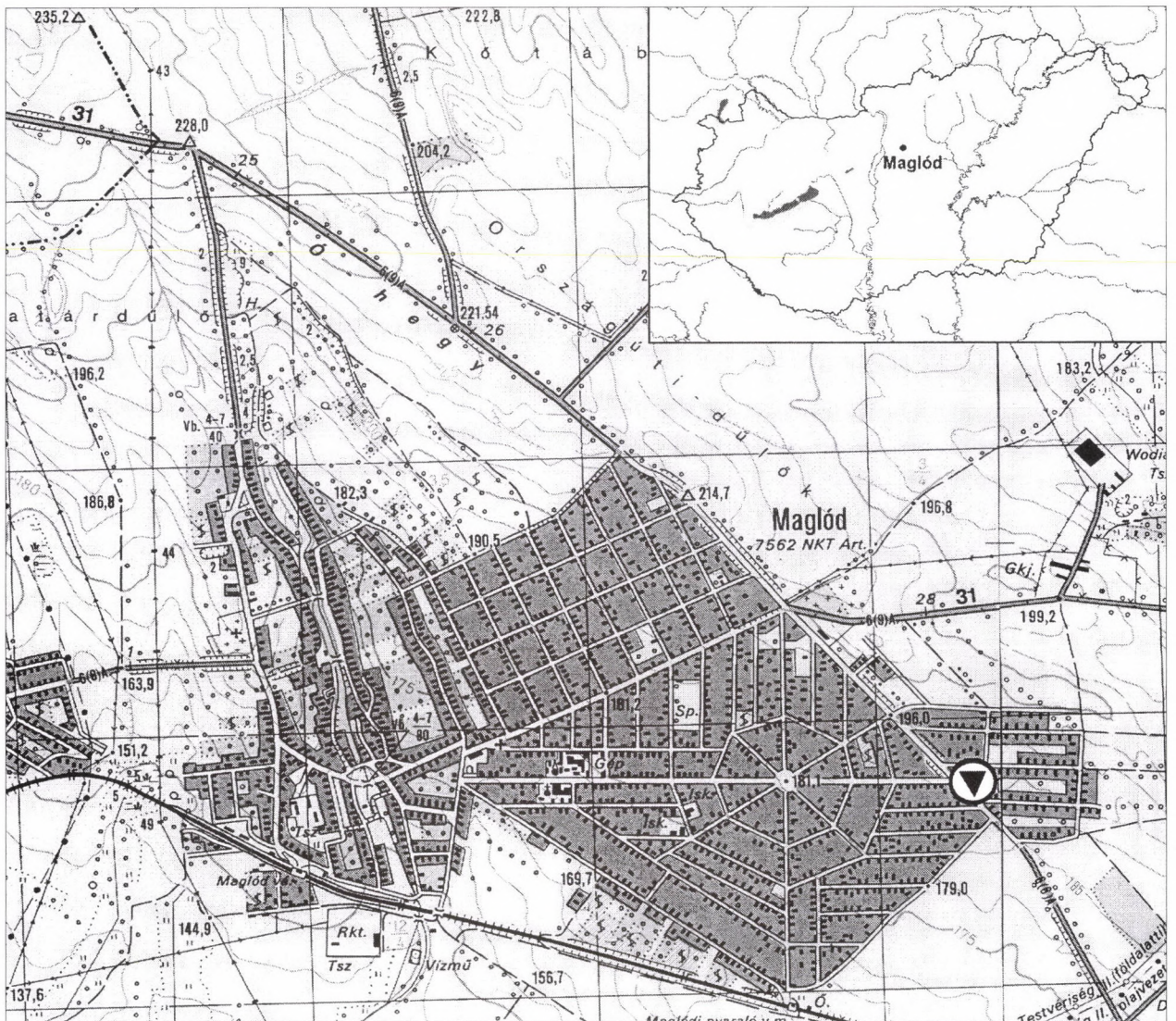

Garam Éva

AVAR KORI NEMZETSÉGFŐ SÍRJA MAGLÓDON

Jelentős sír leleteivel gazdagodott 2004-ben a Magyar Nemzeti Múzeum Népvándorláskori Gyűjteménye. Az avar kori álcasos sírok körébe tartozó sírt 2003. tavaszán bolygatta meg házalap pinceszintre

történő mélyítésekor egy kanalas földgép a Pest-megyei Maglódon, a Katona József utcában. A munkagép körül dolgozók a kidobott földben felfigyeltek az „ismeretlen rendeltetésű” aranyozott tárgyra és a

1. kép A maglódi sír előkerülésének helye
Abb. 1 Fundstelle des Maglóder Grabes

rozsdás kardpengére. Gyűjtögetés és turkálás során 53 db tárgyat szedtek össze, amelyeket eladtak. A régiségeket a vevő később egy galériában további eladásra kínálta.

A sírleletek múzeumba kerülése elsősorban egy, az eladás szándékáról tudomást szerző régészhallgatónak, továbbá professzorának köszönhető, aki a leletekről a Magyar Nemzeti Múzeum vezetőségét értesítette.¹ A maglódi lelet együttest végül a vevő szolgáltatta be a múzeumba, ezért a minisztérium jutalomban részesítette. A maglódi sír és leletkörnyezete régészeti tárgyait 2003. májusában időszaki kiállításon mutattuk be.²

Sajnos, a múzeumi törvény ellenére ismét fontos sír együttes előkerülését, feltárását nem kísérhette szakmai figyelem. Álcasatos leletkörünk ugyan örvendetesen bővült, de örömünk akkor lenne teljes, ha a maglódi sírral elkezdhetjük volna az avar kori, hitelesen feltárt magányos sírok lajstromát.

A lelőhelyről

Maglód kétszeresen új lelőhely az avar kor kutatásában. Egyrészt, mert sem a község területéről, sem határából eddig nem ismertünk biztosan avar korinak meghatározható leletet,³ másrészt mert a Duna-Tisza közének északi peremén, a Gödöllői dombság délnyugati lábánál nem számoltunk álcasatos sír előkerülésével. A környező terület vízszegénysége mellett a kutatottság állapota, hiánya és esetlegessége is oka lehet, hogy Maglód környékén is nagyon kevés az avar kori lelőhely (l. ADAM 2002, D4-es térképlap).

A lelőhely Maglód község ÉK-i szélén, a korábbi Maglód-Kertváros peremén, az egykori Országúti dűlők területén, a Budapest-Rákoskeretet, Maglódot és Gyömrőt összekötő út mentén fekszik. A lelőhely környéke a 214 m-es tengerszint feletti magasságával több kilométeres körzetben a Gödöllői dombság aljának legmagasabb pontja (1. kép).

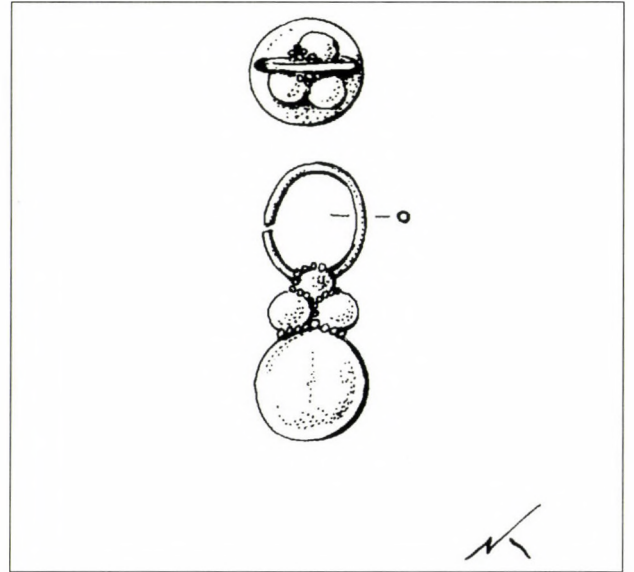
A lelőhely közvetlen környezete sík terep. A 120 m²-es ház, amelynek középső, mélyített részén került elő a sír, egy közel 900 m²-es vadonatúj kert közepén áll. Jelenleg feltárássra, ásatásra alkalmatlan állapotban. A tulajdonos szerint sem a kerti munkálatok során, sem a házalap más pontján „idegen” tárgyat nem találtak.

A maglódi leletek előkerülési körülményeinek és a Duna-Tisza közéből ismert hasonló lelet együttesű sírok helyzetének ismeretében valószínű, hogy a maglódi sír magányos temetkezés volt.

A maglódi sír tárgyainak leírása⁴

Ékszer:

Nagygyömbös arany fülbevaló (2. kép). Kerekátmetszetű karikához apró szemű granulációval rövid lemezhangert, majd három kisebb lemezgömböt, alul nagy lemezgömböt forrasztottak. Kecses forma, kiváló munka. Súlya: 4,21 g.

2. kép Maglód. Nagygyömbös arany fülbevaló M = 1:1
Abb. 2 Maglód. Goldenes Ohrgehänge mit großer Kugel
M = 1:1

Álcasatos öv:

Az álcasatos öv tárgyainak fémvizsgálata szerint az öv összes díszítménye un. rossz ezüstből, vagyis *réz és ezüst közél azonos arányú ötvözetéből* készült. Az övdíszítmények (a csat és az álcasat fejek kivételével) *préselték*, a préselés pozitív mintákon történt, a minta a veretek hátoldalán éles. Minden darab felülete tüzaranyozással erősen *aranyozott* (l. színes tábla).

Csat (3. kép 1): kéttágú, a vese alakú, erősen profilált csatkarikához lemezből kivágott címer alakú csattestet kapcsoltak. A felerősítés a csattest előlapja középső részének visszahajtott meghosszabbításával történt, amelynek végét a csattest végén levő szegeccsel fogták össze és a csatkarika mögötti két szegecs vonalában egy ma már hiányzó kereszt-pánttal kötötték össze.

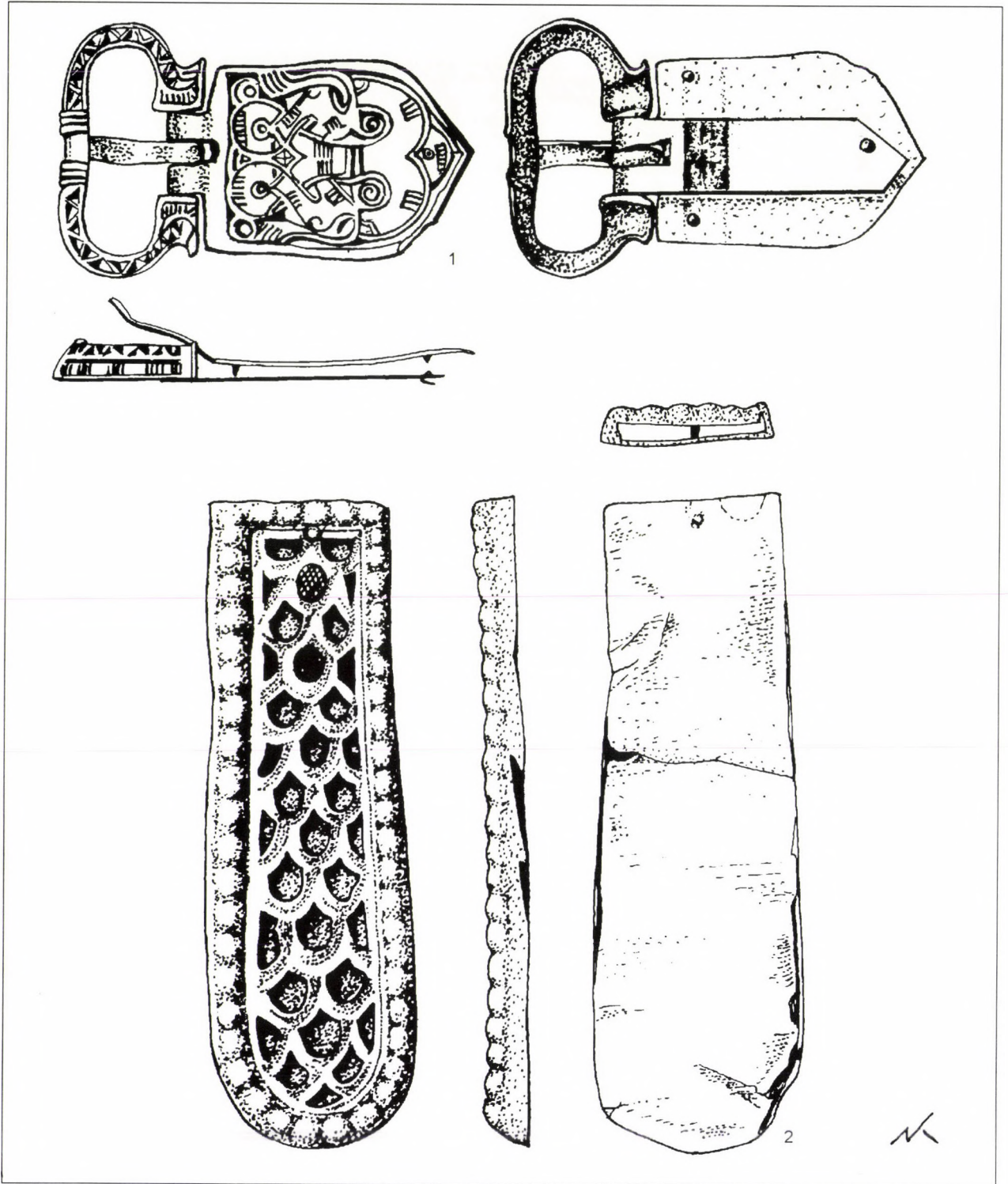
A csatkarikán ékvéséses és fogazott mintasor, a karika tövénél egykori állatlábakra utaló fogazás. A csattüske díszítetlen, vége letörött. A csattesten a címer alakba kissé járatlan kézzel komponált fogazott szalagfonatos ábra: a II. germán állatornamentika „négyshalagos fonatmintájának zoomorfizációja” (NAGY 1999, 440–441, 31. kép). A rajzlaton az állatok fejei és karmos lábai jól kidolgozottak.

A maglódi sír leleteiből (nagyítva)
Aus des Funde der Maglóder Grabes (vergrößert)

Nagyszíjvég (3. kép 2): nagyméretű, széles, lekerekített aljú, két részből álló. A fedőlap préselt lehajló szélű, gömbsor utánzattal, a mező 33, többségében csepp és ívelt cimer alakú kivágással. A kivágásokba eredetileg üveglap-

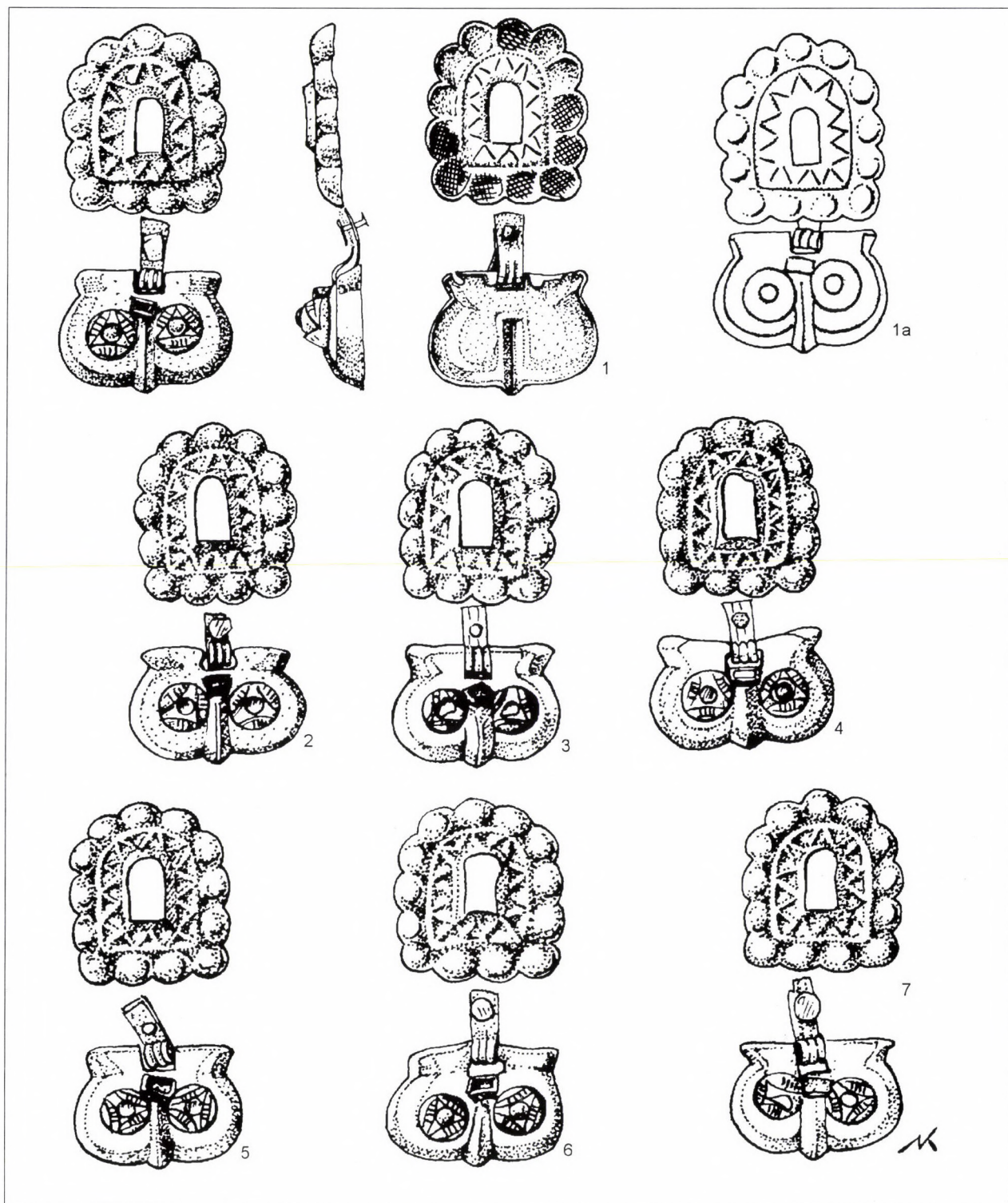
betéteket ragasztottak, a zöldes színű vékony üveglap 3 részkben megmaradt. A szíjvég hátlapja sima, díszetlen lemez, az előlaphoz hasonlóan gazdagon aranyozott. A szíj beerősítése a perem gömbsora alatti szegeccsel történt.

3. kép Maglód. 1: fogazott szalagfonatos csat; 2: nagyszíjvég M = 1 : 1
Abb. 3 Maglód. 1: Flechtbandschnalle; 2: Hauptriemenzunge M = 1 : 1

Álcsat alakú veret, 7 db (4. kép 1, 1a-7): két részből áll, az álcsat alakú alsó és a fordított címer alakú felső részből. A veret felső része vastag lemezből préselt, fordított címer alakú, szélén gömbsort utánzó kerettel, középen a veret for-

máját utánzó enyhén felmagasodó kőfoglalattal, körülötte ékvésést utánzó cikk-cakk mintával. A múzeumba minden veret üres kőfoglalattal érkezett. A veretek hátoldalán gipszes anyag nyomai maradtak, ezzel erősítették a vereteket és

4. kép Maglód. 1-7: kéttagú álcsatok; 1a: álcsat rajza felszerelt formában M = 1:1
 Abb. 4 Maglód. 1-7: zweiseitige Pseudoschnallen; 1a: Zeichnung der befestigten Pseudoschnalle M = 1 : 1

ezekbe voltak beerősítve a veretek felszerelésére szolgáló hosszú hurkos fülek. A felszerelésre szolgáló fülekből egyetlen darab jutott a múzeumba. Az álcsatos *veret alsó része* az övről szabadon függő, csatot utánzó veretrész. Viszonylag masszív, kéregöntéssel készült. Szépen ívelt formájú, hátoldalon is látszik az álcsat tövis negatív íve. A perem felső szélét több darabnál visszahajlították. Az álcsatfej felső íve középen téglalap alakban áttört, e nyílásba fűzték be a bordázott keskeny, hajlított pántot, amelynek segítségével a bőrvön alsó szélére szegecselték az álcsatfejet. A pánt nagy részét a szegecsfejjel együtt az álcsatos veret felső részével eltartták. (Az álcsatos veretek szerkezete és viselési módja a 4. kép 1-1a számon látható.) Az álcsatfejek előlapját az áttörés alatt kisméretű, általában ferdén álló téglalap alakú kőfoglatat, a pseudo csattövös két oldalán pedig egy-egy félgömb alakú kőfoglatat díszíti. A téglalap alakú foglatok közül négy üres, háromban vizes-zöldes színű üveglapbetét van. A félgömb alakú foglatok tetején kis kerek lyuk, négyben megmaradt a zöldes színű üveglapbetét, egyben vörös kőbetét van. (Ugyanannak az álcsatfejnek másik „szeme” zöld színű!) A félgömb alakú foglatok felületét három ívben fogazás díszíti.

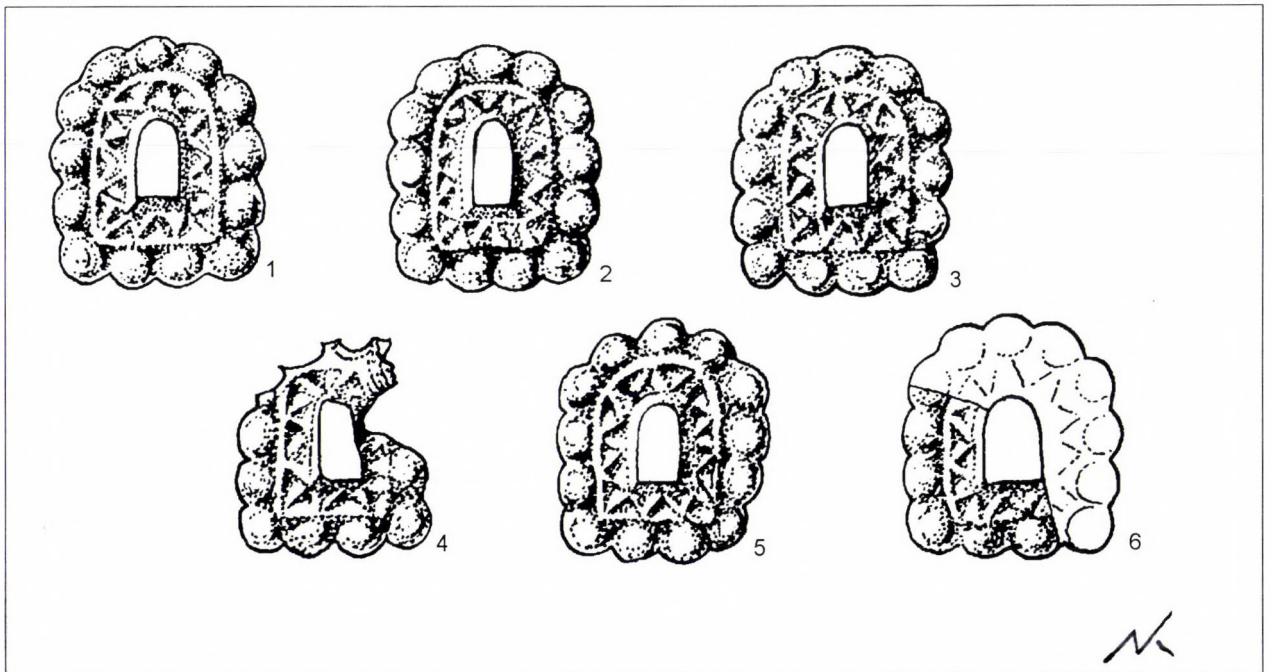
Címer alakú nagy veret, 6 db (5. kép 1–6): 4 db ép, 2 db töredékes, egyik kiegészítése nem történt meg, mivel a sérülés korabelinek látszik (5. kép 4). A veretek készítése, felépítése teljesen azonos az álcsatos veretek felső részével.

Hármas veretcsoport (6. kép 1–9): áll 2 db *félhold alakú*, 3 db *ovális* és 4 db *kis címer alakú* veretből. Az öv hátsó oldalára elhelyezett veretcsoport hiányos, a háromféle veretnek azonos számban kellene lennie, mindegyikből le-

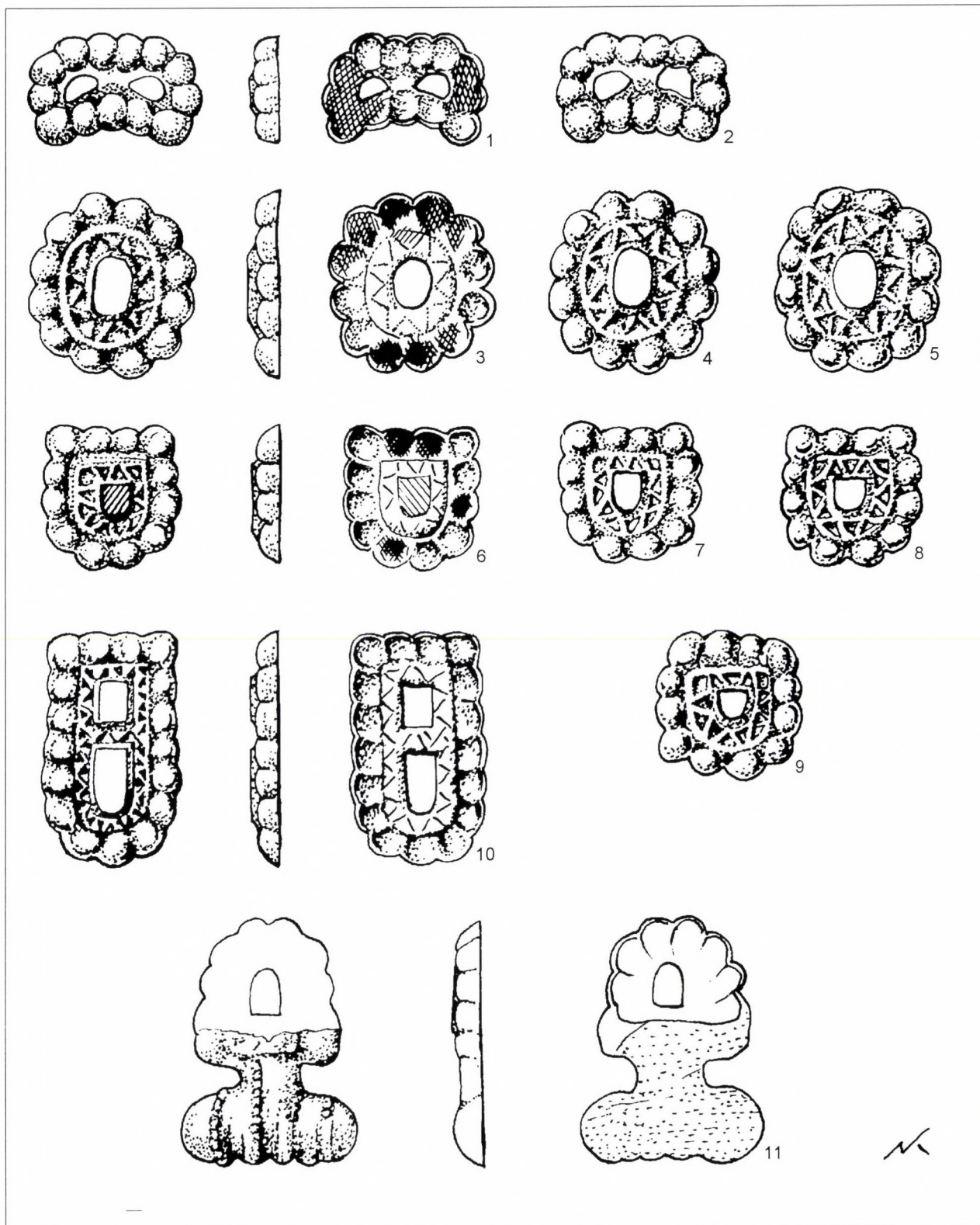
galább 4-4 db-nak. A veretek készítése a nagy címer alakú veretekéhez hasonló, szintén préseltek, felerősítsük is a nagyobbakhoz hasonlóan hurkos fülekkel történhetett, de még a nagyobb vereteknél három-három, a kisebbeknél két-két fül nyoma látszik. A félhold alakú veretek díszítése egyszerűbb, a két csepp alakú kőfoglatat körül hiányzik a cikk-cakk mintát utánzó keret. A többiekétől való eltérést a veret mérete indokolja. Az ovális veretek kőfoglatata is ovális, a kis címer alakúaké pedig alakjuknak megfelelő. Ennél a típusnál egy darabban megmaradt a zöldes színű üveglapbetét.

T-alakú függesztő (6. kép 11): hiányos, töredékes, jelenleg kiegészített. A felső rész feltehetően a kisebb címer alakú veretekéhez hasonló volt, a veret szélességéből erre következtethetünk. A töredék szélén a cikk-cakk mintás keretrész nyoma még látszik. A függesztő rész erősen tagolt, a ráhurkolt zsinórok lecsúszását a préselt gyöngydrót sor akadályozta. A függesztő rész hátoldala sima lemezzel borított, a lemez pereme a veret részbe is belenyúlik. Kérdéses, ha a veretrész hátoldalát végig lemez borította, hogyan történt a veret felszerelése? Elképzelhető, hogy a függesztő veretrésze más alakú volt, esetleg egyenes záródású és felszerelése a szíjvégeknek megfelelően történt, ehhez viszont az eddig ismert függesztők között nincs párhuzam.

Hosszúkás címer alakú veret (6. kép 10): készítése a többi veretéhez hasonló, ugyanúgy felszerelése is. Szélessége a kis címer alakú veretekével azonos, hosszúsága közel azok duplája. A belső mezőben két kőfoglatat, egy téglalap és egy hosszúkás címer alakú. A veret helye az övön egyelőre ismeretlen.

5. kép Maglód. 1–6: címer alakú veretek M = 1:1
Abb. 5 Maglód. 1–6: wappenförmige Beschläge M = 1 : 1

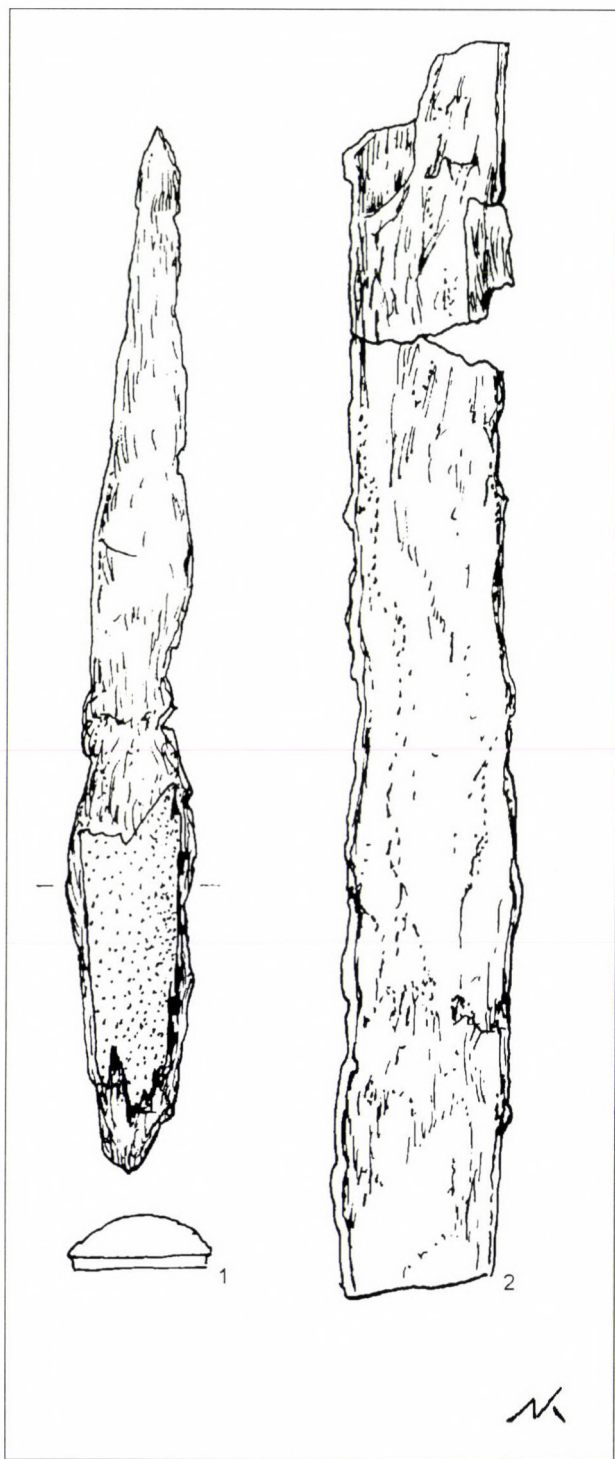

6. kép Maglód. 1–2: félhold alakú veretek; 3–5: ovális veretek; 6–9: rövid címer alakú veretek; 10: hosszúkás címer alakú veret; 11: T alakú veret M = 1:1

Abb. 6 Maglód. 1–2: Halbmondbeschläge; 3–5: ovale Beschläge; 6–9: kurze wappenförmige Beschläge; 10: länglicher Wappenbeschlag; 11: T-förmiger Beschlag M = 1 : 1

Eszközök

Vaskés (7. kép 1): szokásos forma, egyélű, egyenes hátú, a nyélnyújtvány egyik oldalán vastag fanyomokkal.

7. kép Maglód. 1: vaskés; 2: vaseszköz M = 1:1
Abb. 7 Maglód. 1: Eisenmesser; 2: Eisenwerkzeug
M = 1 : 1

2 db sima, kissé ívelt felületű, hegyes végű, a nagyobbik darab egyik oldalán enyhén homorú *vastárgy*, kések töredékei lehetnek (8. kép 11–12).

Vas csiholó (8. kép 1): szokásos ívelt forma, jelenleg kiegészített állapotban. A hozzátartozó kovakövek nem kerültek be a múzeumba.

Fenőkő (8. kép 9): kovapalából (valószínűleg Duna-kavicsból)⁵ csiszolt, keskeny téglalap alakú, egyik lapján erősen használt, homorú lapu darab fele.

Vas szerszám töredékei (7. kép 2;): Közép vékony, párhuzamos oldalú *vaspánt* 2 db-ban, a rövid széleken töredékes, a rövidebb darabon két kis vasszegecs.

Fegyverek

Vas nyílhegyek, 7 db töredékei (8. kép 1–7): három tollú, keskeny és közép széles nyílhegyek hosszú, fatok nyomos tuskéval. 1 db kiegészített, a többi töredékes, hiányos.

Vas tegezakasztó (8. kép 8): félkörívesre hajlított, felső végén hegyes, alsóvége egyenes szárban folytatódó, hiányos. A tegez felső szélén levő vas akasztóhorog egyik fele.

Vaskard (9. kép) és *markolatának, tokjának ezüst lemez veretei* (10. kép 1–5):

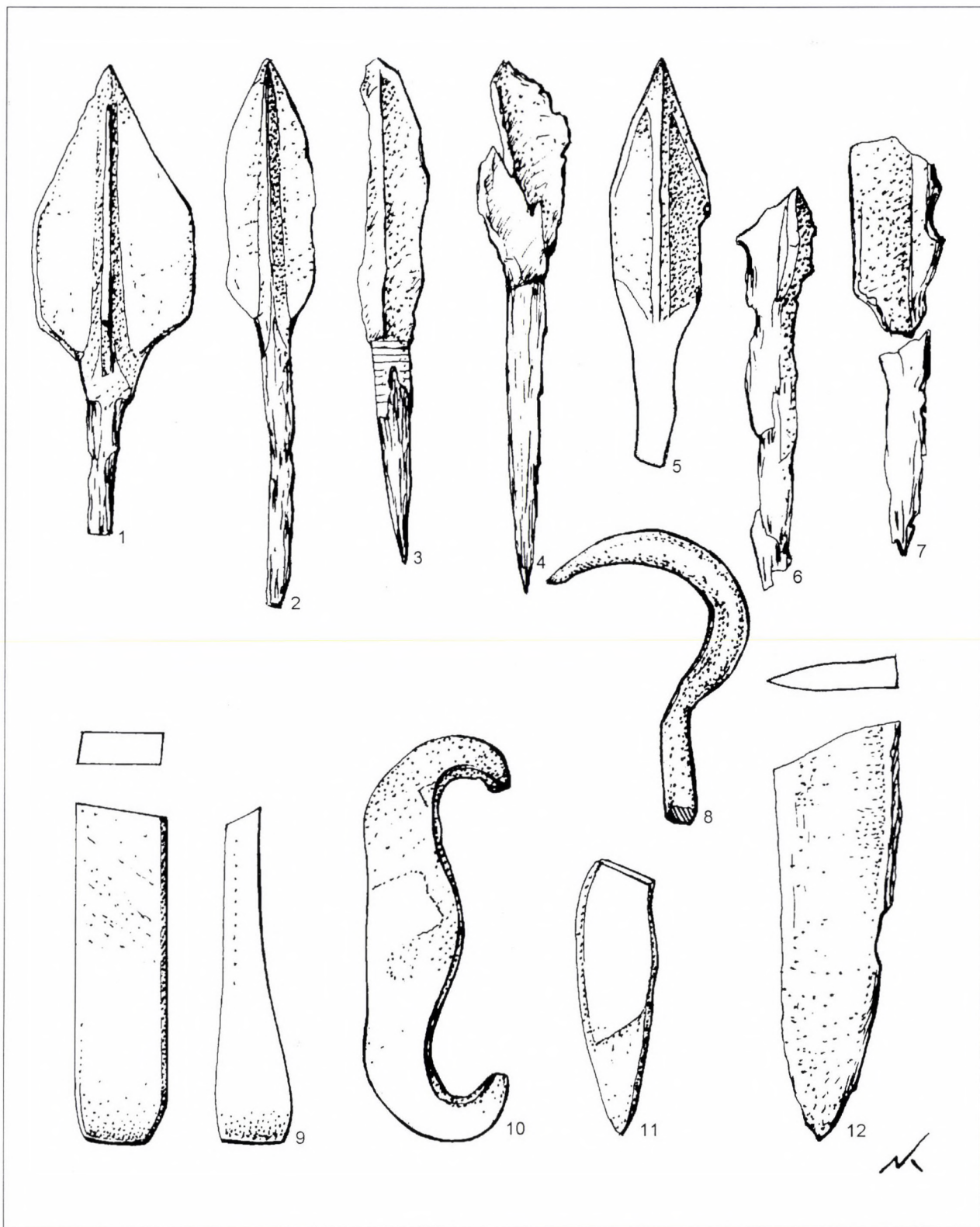
A *kard* ép, feltűnően keskeny vasú, a markolatvas egyenes, keresztvas nélküli. A téglalap keresztmetszetű markolatvas közepén alaktalan fejű szeg, körülötte a markolat fa nyomai látszanak. A penge egyenes, egyélű, vége hegyes. Teljes h: 81, 3 cm, markolat h: 9, 5 cm, penge sz: 1,8–2,5 cm.

A *markolat veretei* (10. kép). A *markolat* rosszezüst ovális záró lapja két hosszú ezüstfejű szeggel (1a). Háromszor bordázott *ezüstpánt* (1b) a lapka szélén ill. a markolat felső peremén.

A *tok veretei* (11. kép). Kétszer bordázott *ezüst pánt* (2) a kardtok felső pereméről. 4 db hasonló *ezüstpánt* a hozzájuk tartozó D alakú *fülekkal* (4–5): a kardtok felkötő fülei és azok felerősítését segítő, a kardtokot körbevevő pántok. Az egyik pánton töredékesen megvannak a pántoknak a tok hátoldalán futó szalagjai is, de ezek díszítetlenek és bronz v. rosszezüst lemezből készültek. Egyik kardfűl (4) két ezüst szegeccsel van a tokon levő pántokhoz erősítve, a másiknál a tok pántjai és a fűl egy szalagból hajlítottak. Mindkét fűlnél hiányzik a fülek alsó lemeze, a meglévők hátoldalán forrasznyomok láthatók. A kardtok alsó végének, a koptatónak pántjai, záró lapja és esetleges lemez hiányoznak. Ezüst lemez *kisszíjvég fedőlapja* (3), díszítetlen, oldalai kissé ívelték, peremén szegecs a felerősítésre: az egyik kard felkötőszíj végéről. Párja és a hozzájuk tartozó kis csatok hiányoznak.

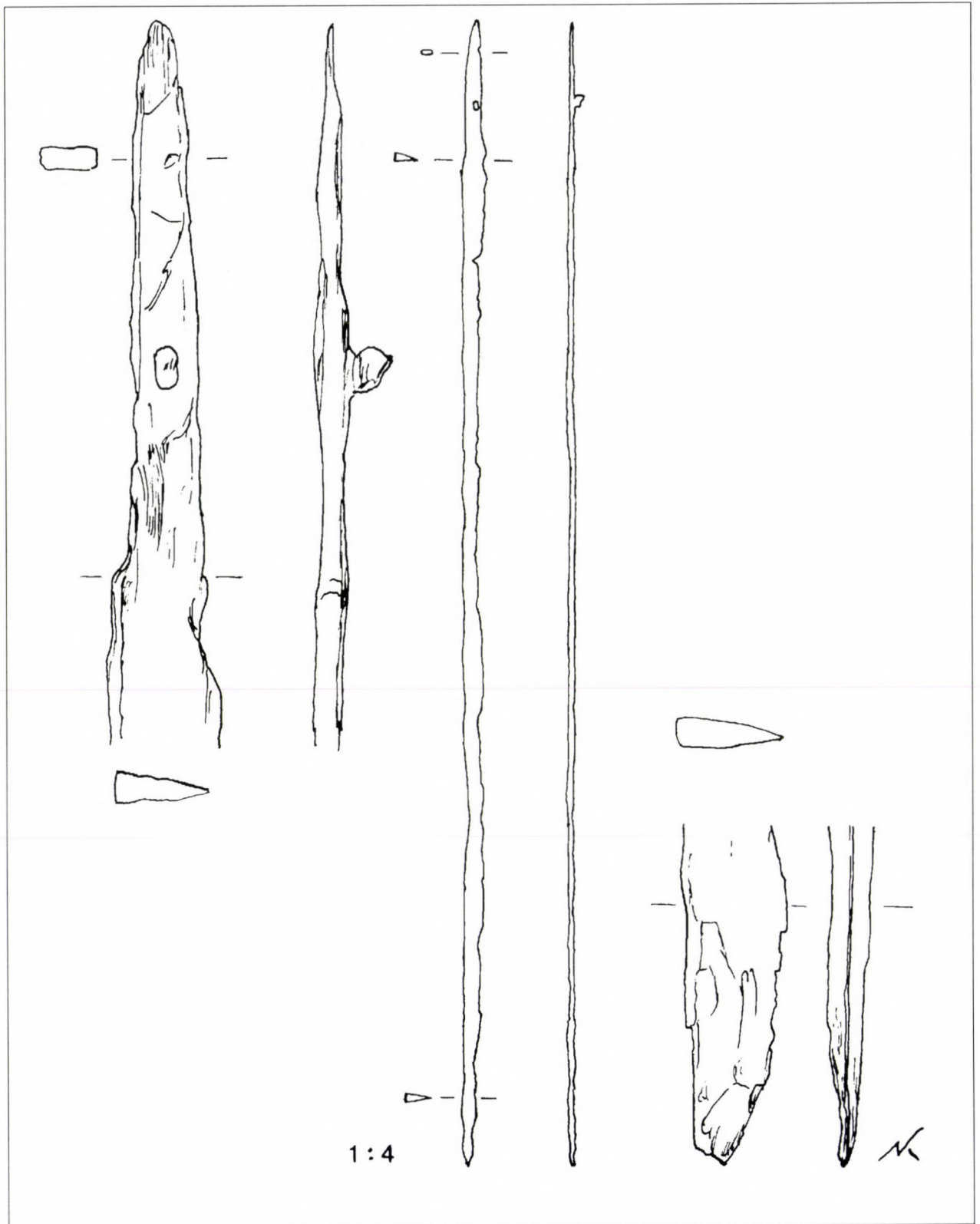
A maglói sír tárgyainak értékelése

A maglói sír együttesről első pillanatban egyértelmű, hogy a kora avar kori jól ismert és sokat kutatott, álcsatos leletkörbe tartozik. Ezt a lelethorizontot,

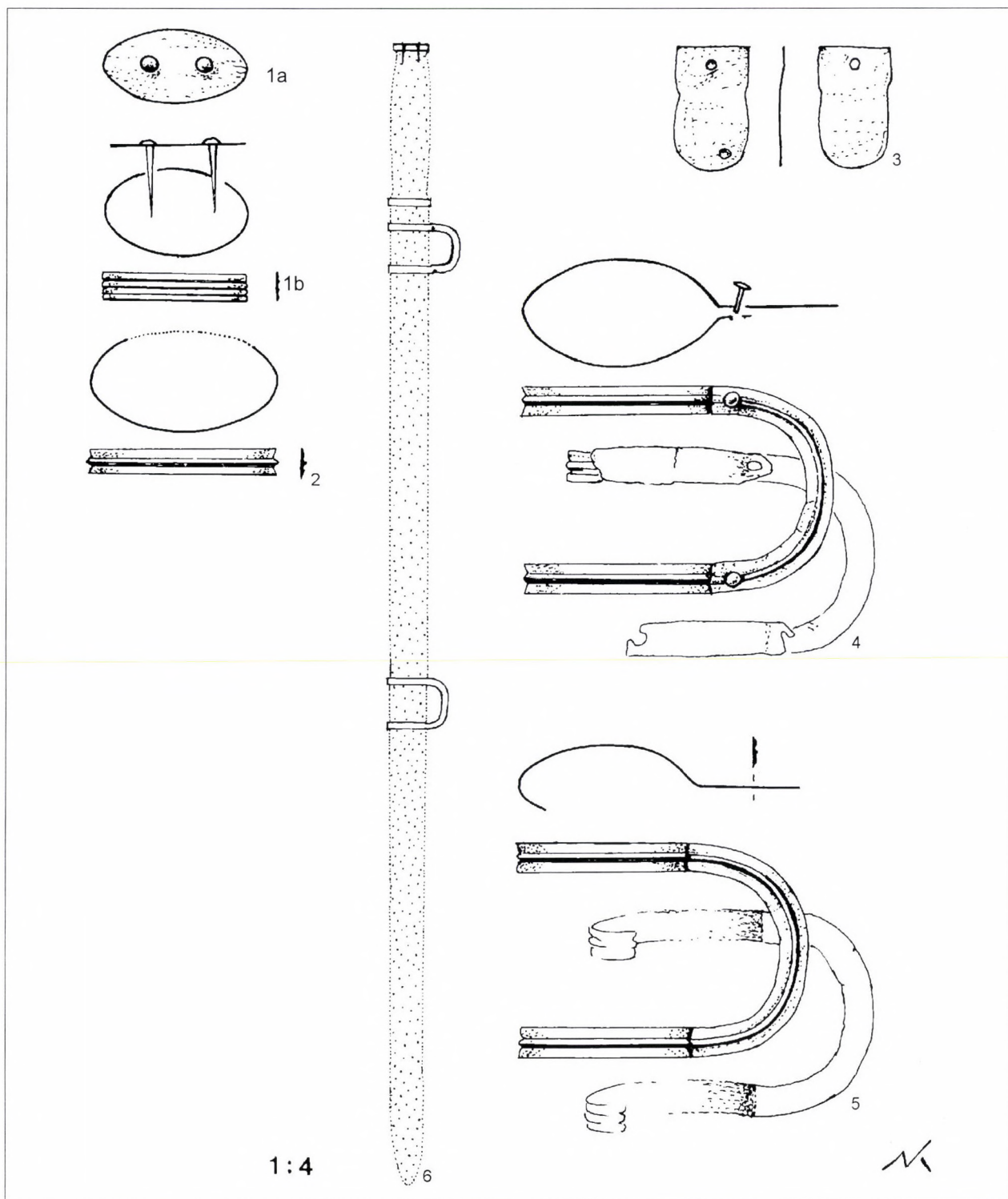

8. kép Maglód. 1–7: vas nyílhegyek; 8: vas tegezakasztó fele; 9: fenőkő; 10: vas csiholó; 11–12: vaskések töredékei
M = 1:1

Abb. 8 Maglód. 1–7: eiserne Pfeilspitzen; 8: halber eiserner Köcheraufhänger; 9: Wetzstein; 10: Feuerstahl;
11–12: Eisenmesserfragmente M = 1 : 1

9. kép Maglód. Egyélű vaskard a markolatvas és a penge hegyének részletével M = 1:4 és 1:1
 Abb. 9 Maglód. Einschneidiges Eisenschwert mit Griff Eisen und Teil der Klingenspitze M = 1:4 und 1:1

10. kép Maglód. 1a–b: kard markolat záró lapja bordázott ezüst kerettel; 2: ezüst kardtok veret; 3: kard felkötőszíj ezüst lemez szíjvégének fedőlapja; 4–5: a kardtok pántjai és felkötőfülei bordázott ezüst lemezből, a tok hátoldalán bronz lemez;

6: a kard markolatának és tokjának rekonstrukciója. M = 1:1, rekonstrukció: 1:4

Abb. 10 Maglód. 1a–b: Griffabschlußplatte mit geripptem Silberrahmen des Schwertes;

2: silberner Schwertscheidenbeschlag; 3: Deckplatte der Silberblechzunge des Aufhängeriemens des Schwertes;

4–5: Bänder und Aufhängeösen aus geripptem Silberblech der Schwertschneide, Bronzeblech an der Scheidenrückseite;

6: Schwertgriff- und Scheidenrekonstruktion. M = 1 : 1, Rekonstruktion: 1 : 4

az aranyból készült garnitúrákat és a gyengébb préselt utánzatokat egyaránt, a kunbábonyi arany álcasos sír feldolgozásakor a H. Tóth Elvira és Horváth Attila szerzőpáros részletesen bemutatta és elemezte (H. TÓTH–HORVÁTH 1992). Az álcasos leletkör legújabb sír együttesének, a maglói sírnak elemzések ezért nem célunk az álcasos kör újabb, teljes körű bemutatása. Az új sír ismertetésekor csak a gömbsor keretű, kőbetétes álcasok és utánzataik körének kérdéseit vizsgáljuk és nem foglalkozunk az alig díszített, kőbetét nélküli, ezüstből készített, túlnyomórészt préselt álcasokkal. Erről a körről az 1991-ben megjelent vélemény (GARAM 1991, 60–77) revízióját elvégezte Bálint Csanád (BÁLINT 1992; *ibid.*, 1995, 250–257), szerző eredményeit, táblázatát pedig a Fajsz-garadombi példánnyal kiegészítve újra közölte Balogh Csilla (BALOGH–KŐHEGYI 2001, 338–340).

Jelen tanulmányban célunk: egyrészt adatokat szolgáltatni az új álcasos sír és annak kapcsán a bócsai kör időrendi kérdéseihez (ehhez alapot a maglói sír csatja és kardja szolgáltathat), másrészt megkeresni a maglói sírban eltemetett helyét a kora avar kori társadalmi piramisban.

A sírről és tárgyairól: a beszolgáltatott tárgyak között egyetlen olyan darab nincs, amely az eddigi ismereteink szerint nem egy kora avar kori sír együttes része lenne. Ezért az ismertett tárgyakat összetartozó lelet együttesként értelmezzük és elemezzük.

A nagyömbös arany fülbevaló (2. kép): jól ismert típus a kora avar kori gazdagabb mellékletű sírokban. A maglói példány, amely a hasonló lelet összetételű sírok tanúsága szerint párban kerülhetett a sírba, a nagyömbös arany fülbevalók egyszerűbb típusát képviseli, ennél a típusnál a nagy lemezgömb felülete díszítetlen. A típus jellegzetessége a karika alatti kis lemezhenger, a három kisebb és az egy közép nagy gömb, granuláció csak a forrasztási helyek takarásánál jelentkezik. A lemezgömbös arany fülbevalókat a granulációs díszítésről írott cikkében Ormándy János gyűjtötte össze „Szentés típus Páhipusztá altípusa” néven (ORMÁNDY 1995, 157–158, 2. kép 1–3). Ormándy leletlistáját, amely néhány kisebb gömbös (pl. Bócsa, Dunapataj) és több hiányos darabot is közöl, a maglói új példányon kívül a Budapest XIII. Üteg utcai fülbevalóval (NAGY 1998, II. Taf. 159, 17–18) egészítjük ki. A maglóihoz hasonló, vagy azzal megegyező arany fülbevalók túlnyomó része a Duna-Tisza közéről és a Dunántúl északi részéről származik. Különösen feltűnő a maglói és a közelében talált példányok közti hasonlóság. Az angyalföldi, veresgyházi, tápiósági (?) (GARAM 1993, 69, 109; Taf. 33, 11, Taf. 99, 10–11) és maglói fülbevalók egy

időben készülhettek, talán egy ötvös munkái. Az utolsó két darab súlyadata (4,21 és 4,4 g) is hasonló. Már Ormándy János felfigyelt a „fegyveres (kardos), rangos, általában magányos és a lovas, lószerszámos temetkezésekben” a nagyömbös arany fülbevaló gyakoriságára (ORMÁNDY 1995, 158). Szerinte ez a típus a „kora avar kor első felére”, pontosítva a 7. század első felére jellemző. A nagy gúlacsüngős fülbevalók alsó részével rokonítható gömbös fülbevalók legkorábbi darabjai közé Ormándy a szentendrei példányt, a legkésőbbiek közé a Kecskemét-Sallai utcai sír gömbös fülbevalóját sorolja. Lelet együttese alapján a maglói sír a kecskeméti magányos sírhoz áll közelebb.

Az álcasos öv:

(a kőbetétes álcasok körének listáját és irodalmát a tanulmány végén közöljük)

A maglói az eddigi legnagyobb számú álcasos garnitúra. A kétagú álcasos vereteket egységnek számítva összesen 26 övdísz került múzeumba, de biztosan vannak hiányzó darabok. 13 db nagy címer alakú veret van és 7 db külön felszerelhető álcasfej. Azokban az arany garnitúrákban (Bócsa, Kunbábony), amelyekben az álcasok verete és feje a bordázott szalag segítségével egységbe forrasztott, vannak különálló címer alakú veretek is, az összeszerelés minden nyoma nélkül. Ez alapján feltételezhető, hogy a maglói garnitúrában sem tartozott minden címer alakú verethez álcasfej. A legtöbb kőbetétes álcasat a Maloje Perescsepino-i övön volt, 11 db, de magas a préselt álcasok száma egyes sima ezüst álcasos öveken is (pl. Csákberény 61. sírban 12 db – László Gy. közeletlen ásatásából). A préselt gömbsor keretes övek közül a Pápa-úrdombi és a kiskunfélegyházi öveken volt a legtöbb álcas, 8 db, Pápán talán 10 db. Lehet, hogy a maglói övön is 7-nél több volt az álcasos veretek száma és ennek arányában kevesebb a most 6 db álcasfej nélküli, nagy címer alakú veret.

Bizonytalan ill. hiányos a hármass veretcsoport is. Ismert 2 félhold alakú, 3 ovális és 4 kis címer alakú veret, számuk feltehetően megegyezett, azaz mindegyikből 4 db lehetett.

Biztosan hiányzik a T-alakú függesztő veret párja. A meglevő is erősen hiányos állapotban volt a restaurálás előtt, párjának még kis töredéke sem került a múzeumba.

A keskeny, hosszúkás címer alakú veret funkciója bizonytalan. Hasonló és szintén 1 db van a bócsai sírleletben, nem valószínű, hogy Maglódon is több lett volna ebből a típusból.

Kisszíjvég nincs Maglódon, ez a típus az öntött arany övdíszes garnitúrákra jellemző, szerepükről

bővebben a hármás veretcsoport részletes ismertetésekor.

Nagyszíjvég és csat értelemszerűen 1-1 db látott napvilágot Maglódon, szerencsére mindkettő megvan.

Összegezve: a maglódi álcasatos sírleletből 2-4 álcasfej, 2 félhold alakú, 1 ovális és 1 T-alakú veret hiányozhat.

A maglódi övdíszekről részletesen

Álcasatok: a maglódi álcasatok jellegzetességei: anyag, készítés, szerelés, díszítés. A veretek bronz lemezről préseltnek tűnnek, de jobbminőségűek. Ezüst és réz ötvözetéből ún. rossz ezüsből készítették, felületükön vastag aranyozással. A veretrész préselt, az álcasfej vékony kéregöntvény. (T. Bruder Katalin főrestaurátor meghatározása.) Az álcasfejet és a címer alakú veretet külön szerelték az övre, az álcasfejet a belekapcsolt bordázott szalag és szegecs segítségével a szíj alsó szélére, a veretet három hosszúfűlű hurokkal a szíjra, úgy, hogy a veret alsó része takarta az álcasfejet felerősítő szegecs fejét. Az álcasfej a bordázott pántron szabadon mozgott.

Ez a felerősítési mód nem ismeretlen, de nem általános az álcasatos körben. A Nemzeti Múzeumban őrzött ismeretlen lelőhelyű két színarany álcasfej ugyanígy volt felszerelve (jó rajzukat l. GARAM 1993, 41. T. 2-3). Korábban azt gondoltam, hogy esetükben másodlagos felszerelési módról van szó, a maglódi példa alapján azonban biztos, hogy az álcasfejekhez tartozó címer alakú veretek egyszerűen csak hiányoznak. A nagyobbik arany álcasfej a maglódi darabok közvetlen párhuzama, aranyból készült mintája. Nemcsak formája, mérete, szerkezete, de az álcasfej díszítése, a téglalap és félgömb alakú kőfoglatok, kőbetétek, a kerek foglatat fogazott díszítése is teljesen hasonló (l. 14. kép 4). Eltérés annyi, hogy az arany példány felületén az álcasfej vonalát követő díszítés is van, és az áltüske is rovátkolt. A maglódi viszont a hátoldalán is plasztikusabb és az áltüske vonala is látszik.

A maglódi álcasatok a készítés (az álcasfej kéregöntvény), szerelés (az álcasfejet külön, a vereteket pedig az arany álcasatokhoz hasonlóan hurkos fülekkel erősítették fel) és díszítés (álcasfejen önálló kőfoglatok és fogazás, a vereteken ékvésést utánzó préselt minta) alapján a préselt gömbor keretes álcasatok között az első helyet foglalják el. A forma, technika, díszítés és szerelés tekintetében közel állnak a színarany álcasatokhoz, elsősorban a tépei álcasathoz. A préselt változatok közül a Bányog-gyűrhegyi a maglódi legjobb párhuzama. A hiányos garnitúra (csak a maglódi csatkerethez hasonló csatkeret, ill. nagy és kis címer alakú veretek ismertek) aranyozott bronzból

préselt nagyobbik címer alakú verete megegyezik a maglódival, sőt a bányogi veretek felszerelése is hurkos fülekkel történt. A többi préselt álcasatot (Pápa-Úrdomb, Kiskunfélegyháza) a vereteket teljesen kitöltő gipszes anyagba nyomott hosszú, hajlított pántokkal szerelték fel. A kiskunfélegyházi sír övén még az álcasat fejeket is az övre szerelték, azaz nem mozogtak szabadon.

Hármás veretcsoport: a félhold alakú, az ovális és a kis címer alakú veretekből álló csoport az öv hátsó részét díszítette. Az összeállítás alapja, a préselt félhold és kettős címer alakú veretek kombinációja, H. Tóth Elvira és Kürti Béla korábbi ásatási megfigyelései után Vida Tivadar rekonstrukciója alapján vált ismertté (VIDA-PÁSZTOR 1996, 344-345). Az arany álcasatos övek verettípusainak vizsgálata (pl. Bócsán a félhold alakú és ovális veretek felszerelésre szolgáló fülei hosszabbak, mint a nagy címer, a keskeny címer és a T-alakú vereteké), és az újabb ásatási megfigyelései alapján készítettük el a bócsai öv legújabb rekonstrukcióját, a hármás veretkombinációt. A bócsai homorú szélű kiszíjvégek és a szorosan följük szerelt ovális veretek kapcsolatára már korábban felfigyeltünk (Garam É. és Bálint Cs.), a velük összefüggésbe hozható rekonstrukció azonban csak az udine-milánói kiállításra készült el 2000-ben. Ez az összeállítás látható a MNM régészeti kiállításán és ebben a formában mutatjuk be a gömbor keretű álcasatos övek verettípusait a 12-13-14. képen. Megfigyelhető, hogy az arany álcasatos öveknél még kiszíjvégek kerülnek az ovális veret alá (Kunbábonyban bujtató álcázásban, amely szerepre azonban a bujtató belső mezejét is átütő szegecs miatt alkalmatlan), a préselt álcasatos veretknél azonban a legelső veret már egy kis címer alakú veret, amelynek szerelési módja megegyezett a többi veretével.

A bizánci eredetű verettípusok közül a főnlaki, Martinovka típusú, maszkos, korai levélmotívumos és állatalakos típusok, vagyis, a 6. század végére, 7. század első harmadára keltezhető koraiak, nem tartalmaznak félhold alakú vereteket. Ez a veret a 7. század 2-3. negyedében jellemző. Nem találunk félhold alakú verőtövet a korai ötvös sírok préselő tövei között sem, hiányzik Főnlakon és Kunszentmártonban, de megtalálható Gátéron, a pancsovai típusú fonatmintás garnitúrák előállítására szolgáló minták között (erről részletesebben GARAM 2001, 153-154).

A hármás veretkombináció a préselt ezüst álcasatos öveken is előfordul, de nem általános, mint a gömboros álcasatosoknál. A környei 71. sír övén kisebb és nagyobb korong és kis címer alakú veretek voltak függőleges elhelyezésben az övön (ERDÉLYI-SALAMON 1971, Abb. 3). Félhold alakú veret van a csákerényi temető 61. és a környei temető 151. sírjában

is, az utóbbiban kettőscímer alakú veret kiegészítőjeként (GARAM 1991, Abb. 1. 5; Abb. 4. 11–13). Ezeket a vereteket a gömbsor keretes álcatokkal egy időben használhatták.

Címer alakú nagy veret: használatára a maglódi garnitúrában az álcatos arany garnitúrák hasonló darabjaiból következtethetünk. Elképzelhető, hogy ezek a veretek is álcatos veretek tartozékai, de mivel a kunbábonyi és a bócsai arany álcatos sírok veretei között a szerelési mód alapján biztosan megkülönböztethetők az álcatos és anélküli nagy címer alakú veretek, a maglódi sírnál is feltételezhető a két típus megléte. Az azonban kérdéses, hogy a jelenleg 6 db álcatsfej nélküli címer alakú veret mindegyike eredetileg is e típushoz tartozott-e.

T-alakú függesztő: a tárgyleírásban jeleztük, hogy kiegészítése bizonytalan, mivel a töredék alapján úgy tűnik, hogy a hátoldalát végig egy sima, aranyozott bronz lemez borította, hasonlóan a nagyszíjvéghez. Az álcatos garnitúrák T-alakú függesztő veretei más felépítésűek. A kunbábonyi daraboknak a T-része hátul borított, de a címer alakú veretrész a többi verethez hasonlóan volt felszerelve. A bócsai függesztők hátoldala pedig üres, homorú, mint az álcatsfejeké. A préselt ép darabok felső része mindenütt címer alakú, ezek alapján történt a kiegészítés. A maglódi függesztő veret párja hiányzik.

Hosszúkás címer alakú veret: ritka veret típus közé. Felszerelése a többi verethez hasonlóan, hurkos fülekkel történt. Eddig egyedül a bócsai veretek között talá-lunk hasonlót, annak belső mezője a nagyszíjvég és a kisszíjvégek kör-vonal mintás végteleníthető, térkitöltő mintájával azonos. A bócsai három kisszíjvég közül a két szélesebb, homorú peremes darab az ovális veretek alatt volt (erről a hármast veretcsoporthoz írtunk), a harmadik, a hosszúkás keskeny veret szélességével megegyező feltehetően a hosszúkás veret alá volt függesztve. Bócsán a T-alakú függesztő vereteknek és a keskeny címer alakú veretnek azonos hosszúságú, a többi vereténél rövidebb füle van. Vagy nem azonos övön voltak az álcatos, ovális és félhold alakú veretekkel, vagy az öv a hátsó részen dupla vastagságú volt és a tegez felakasztásánál használt veretek a hasonló mintákkal együtt az öv első részére voltak felszerelve. A bócsai hosszúkás címer alakú veret és rövid kisszíjvég veretkombináció a sirmiumi csuklós hátlapú, lelógó veretrészes bujtató formáját utánozza.

Csat: a maglódi sír együttes legérdekesebb darabja. A fogazott szalagfonatos aranyozott bronz csat feltűnése egy álcatos sírban, meglepő, de nem váratlan. Lehetséges előkerülésére már figyelmeztetett a bócsai körbe tartozó petőfiszállási sír, amelynek egyik csatja fogazott szalagfonatos. Várható volt, hogy

előbb-utóbb előkerül egy olyan álcatos sír is, amelynek leletei között a Kelet-dunántúli nagy, gazdag kora avar kori temetőkre jellemző fogazott szalagfonatos tárgy is napvilágot lát.

A nem hiteles ásatásból származó tépei és bócsai arany álcatok mellől hiányoznak a csatok. Bizonytalan, hogy a Maloje Perescsepino-i Kuvrat sír álcatos övén a meglevő csatok közül melyik lehetett; legvalószínűbb egy nagy csuklós lemeztestű csat, felületén plasztikus indadísszel (l. 14. kép 1). A kunbábonyi és a sirmiumi övek csatjai ismertek. A préselt gömbsor keretes álcatos övek csatjai korábban is ismertek voltak (Pápa-Úrdomb, Bányog-Gyűrhegy), ezek sora a petőfiszállási és legújabban a maglódi csattal egészült ki. Ezek szerint a gömbsor keretes, kőbetétes álcatok mindegyike csattal záródó övvel kerülhetett sírba. A hiányzó csatokra magyarázat lehet: a másodlagosan elrejtett tépei lelet hiányos, Bócsán pedig vagy nem gyűjtötték össze, vagy nem szolgáltatták be az álcatos és a korongos övek csatjait.

Az ismert csatokról elmondhatjuk, ahány annyi féle. A 12, 13. és 14. képek tábláin látszik, hogy álcatokkal a kora avar kori csattípusok mindegyike előfordul. Bizánci eredetű csuklós aranycsat volt a sirmiumi és a kunbábonyi sírban, egybeöntött bronz csat a pápai sírban, egybeöntött, fogazott szalagfonatos, aranyozott bronz csat a petőfiszállási sírban, csuklós lemeztestű indadisszes aranycsat feltételezhető (?) a Maloje Perescsepino-i kagán sírleletben és csuklós, lemeztestű, fogazott szalagfonatos, aranyozott bronz csat volt Maglódon. A bányogi ovális csatkarika a csuklós, lemeztestű csatok csoportjába sorolható.

A kőbetétes álcatos övgarnitúrák között a sirmiumi az egyedüli, amelynek az övdíszek stílusában készült csatja van, a csattest alakja, díszítése, kőbetéte teljesen megegyezik az álcatok és a T-alakú veret címer alakú testével. Az ékkőbetétes álcatok prototípusaként értékelhető garnitúrájánál láthatólag a csat még szoros egységben volt a többi verettel, az avar készítésű álcatos garnitúráknál ez a helyzet már változott. Eredeti bizánci csat került a kunbábonyi álcatos övre, ívelt testét golyósor kerettel tették az övdíszekhez hasonlóvá. A tépei kagáni sír kevésszámú tárgya alapján is feltételezhető, hogy az álcatos övet szintén bizánci csattal zárták. Kötartó rekesz van a perescsepinoi álcatos övhöz tartozónak vélt csuklós, bizánci eredetű csat tuskéjén is. A préselt gömbsor keretes, kőbetétes álcatokhoz már nem tartoznak kőbetétes bizánci csatok. A maglódi fogazott szalagfonatos csat ötszögletű lemeztestén a germán II. állatstílus fogazott szalagfonata „négyzalagos fonatminta zoomorfizációja” változata látható (a típus megnevezése NAGY 1999, 31. kép 1–19. alapján történt). Ez a típus a „kettős nyolcas séma” változataként is fel (HE-

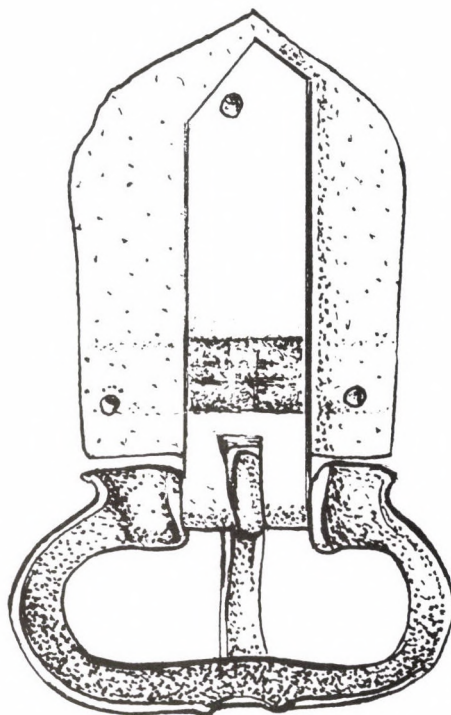
1a

1b

2a

2b

11. kép Fogazott szalagfonatos csatok. 1: Zamárdi 870. sír, 2: Maglód
Abb. 11 Flechtbandschnallen. 1: Zamárdi Grab 870; 2: Maglód

fogható. Jól kivehető a két állatfej és a karmos lábak. A kompozíció kevésbé biztos, kissé járatlan kézzel készített, ellentétben a minta előképének tekinthető azonos felépítésű egyik zamárdi csattal, amelyen jó vonalvezetéssel, biztos kézzel véste az ötvös az alapmintát egy vastag ezüst lemezre, amelyet erősen aranyoztak (a zamárdi 870. sír csatja és a maglói csat közötti összehasonlítást l.: 11. kép 1-1a, 2-2a). A zamárdi és maglói csatoknak nemcsak verete, de csuklón mozgó vese alakú karikája és a csat felszerelési módja is hasonló. Az erősen profilált ovális csatkarikákat ékvésés díszíti (a maglói csat ezzel igazodik az álcsatokon, vereteken a kőbetétet keretező mezők mintájához.) A maglói csatkarikán a tengely mellett is fogazás van, ami állat láb imitáció. Hasonló a maglói, zamárdi és a csanyteleki szintén fogazott szalagfonatos csattestek, sőt a perescsepinoi csat szerelése: visszahajtott, elkeskenyített előlap, 3-3 szegecs, és az első kettőt összekötő szorítópánt.

A bócsai típusú gömbsor keretes álcsatos körben nem a maglói csat az egyedüli tárgy, amelyet fogazás díszít, de a legjelentékenyebb. Más tárgyakon vagy csak fogazással, vagy a fogazott fonatminta változataival találkozunk. A maglói sírban az álcsat fejek kiemelkedő kerek kőfogalatainak palástján is hármas csoportosításban fogazás van. Hasonlóan díszítettek a zamárdi 193. sír fogazott szalagfonatos kisszíjvégei felett, ill. azok vonalában a mellékszíjakra szerelt kis kúpos veretek (BÁRDOS 2001, 108). Fogazott szalagfonatos díszű Petőfiszálláson az egyik csat, amely a préselt gömbsor keretes garnitúrához tartozik. Az egybeöntött csatot egyszerű fonatminta, az ún. takács-hurok díszíti. Ezeket kívül a kunbányai tegez alsó szegélyének keresztező tárcsasora és a bócsai kardfelkötő fülek fogazottak, ill. a tépei kardtok pánton látunk fogazás nélküli kétszalagos fonatmintát.

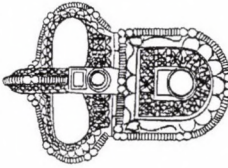

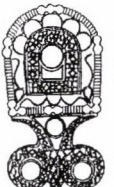
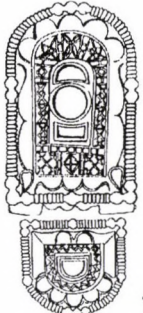
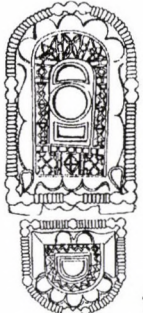
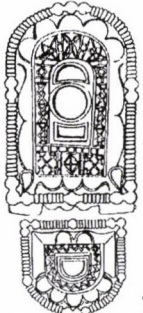
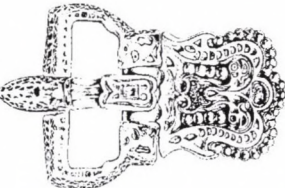
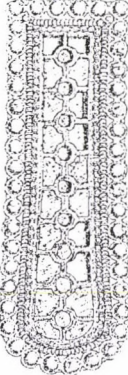

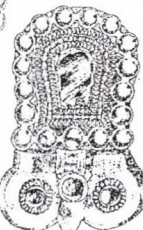

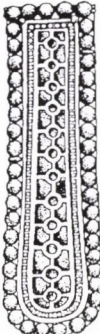

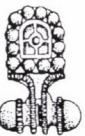

Ugyancsak a szalagfonatok változataival találkozunk azokon a fogazott szalagfonatos díszítményeken is, amelyek Dunától keletre eső kora avar kori többi lelőhelyről ismertek. A kunmadarasi csat, kardtok veretek és szíjvégek két- és négszalagos fonatai mellett a csanyteleki csat átlós szalagmintája, a Budapest-Néptárod területén talált varkocsszorító négszalagos mintája, a tiszafüredi 166. sír szíjvégeinek párhuzamos kétszalagos mintája, a tiszaburai szíjzorító hatszalagos fonatmintája és a mártélyi csat kétszalagos mintája említésre méltó (teljes körű összeállítás irodalommal: NAGY 1998, 377–459; *ibid.*, 1999, 279–316). A Duna-Tisza közén, ill. az Alföldön a fentiekén kívül alig ismert fogazott szalagfonattal díszített veret, vagy más díszítmény.

Megállapítható, hogy a maglói csattest állatfejekkel és -lábakkal kombinált fogazott szalagfonata jelenleg egyedi példány a Dunától keletre. A csat szer-

kezete, felépítése és díszítése szoros kapcsolatban van a dunántúli hasonló darabokkal, azoknak egyszerűbb, helyi változata. Biztos, hogy a fogazott szalagfonat, különösen annak zoomorfizált változata dunántúli műhelyek és mesterek termékeként jelenik meg (elég csak a Jankovich aranyakra, Zamárdi, Kölked A és B, Budakalász és Káptalantóti eddig ismert kiváló vonalvezetésű, jó minőségű anyagból készített tárgyaira gondolni). A felsorolt lelőhelyek közül kiemelkedik a zamárdi a temető, ahol vereteken, nagyszíjvégeken, csatokon és karperecen több sírban kerül elő a fogazott szalagfonat zoomorfizált változata – azaz a maglói minta előképe –, mint a másik négy temetőben együttvéve. Ebből a temetőből ugyanakkor a fogazott szalagminták széles skálája is ismert.

A Dunántúl hasonló korú többi lelőhelyén azonban csak fogazott szalagfonat változatok láttak napvilágot (teljességre nem törekvő felsorolás NAGY 1999 alapján: Szekszárd-Bogyiszlói út, Csákberény, Halimba, Kiskassa, Keszthely, Gorsium, Környe, Gyöngy, Budapest-Csepelsziget, Cikó, Várpalota, Budapest-Farkasvölgy, Eszék, Adony-préselőtő és a legfiatalabb: Igar). Ez a leletkör egybeesik a meroving jellegzetességeket mutató germán és a késő antik, bizánci eredetű leletek elterjedésével.

A maglói sírleletet nemcsak fogazott szalagfonatos csatja, de vereteinek, szíjvégeinek kőbetétes technikája is összeköti a dunántúli nagy temetők szalagfonatos leletkörével. Mint ismert, a gömbsor keretes masszív és préselt álcsatos övek övdíszítményei kőbetétesek: ritkán a vörös gránát, általánosabban a kék, tengerzöld és sárgás üveglapbetét jellemző. A masszív arany álcsatoknál és a többi veretekenél kőfogalatosakat, a nagyszíjvégeken térkitöltő rekeszeket találunk, a préselt daraboknál a lemezek kissé felmagasodó középső részét kivágták és a kialakított rekeszbe alulról szorították be az üveglapot. A zamárdi nagy temető több jó minőségű fogazott szalagfonatos övdísz is kőbetétes. A 10, 187. és 193 sírban ovális és kerek veretek közepén ül a kék üveggő, egyiknek rekesze még cellákra is osztott (BAKAY 1973, 12, III.t.; BÁRDOS 2001, 106, 108). A zamárdi garnitúrák egybeöntött fonatos csatja rokona a petőfiszállási csatnak, a zamárdi 870. sírban pedig a maglói csat előképeként tekinthető fogazott szalagfonatos csat és egy T-alakú akasztó mellett címer alakú kőbetétes veretek is találhatóak (BÁRDOS 2001, 122). A Kölked B. temető 173. (KISS 2001, II. Taf. 134. 5a), ill. a zamárdi temető 1280. sírjában (BÁRDOS 2001, 114) nagyszíjvégeket díszítenek 4-5-6 szögletű piros és kék kövek, a nem fogazott, niellóval hangsúlyozott szalagfonatok zoomorfizációs változatának elemei között. „A szalagfonatok között a kőberakások az ornamentika részeként, központi díszítési elemként kaptak helyet”

csat	nagyszíjvég	kisszíj- vég	álcát	cimeralakú nagy veret	hármás veretsoport	'T' alakú veret	hosszúkás címer alakú veret
							
							
							
							

12. kép Gömbsor keretes álcátok köre I. Kör-vonal mintás nagyszíjvégek, gyöngydrótkeret, kerek köbetétek.

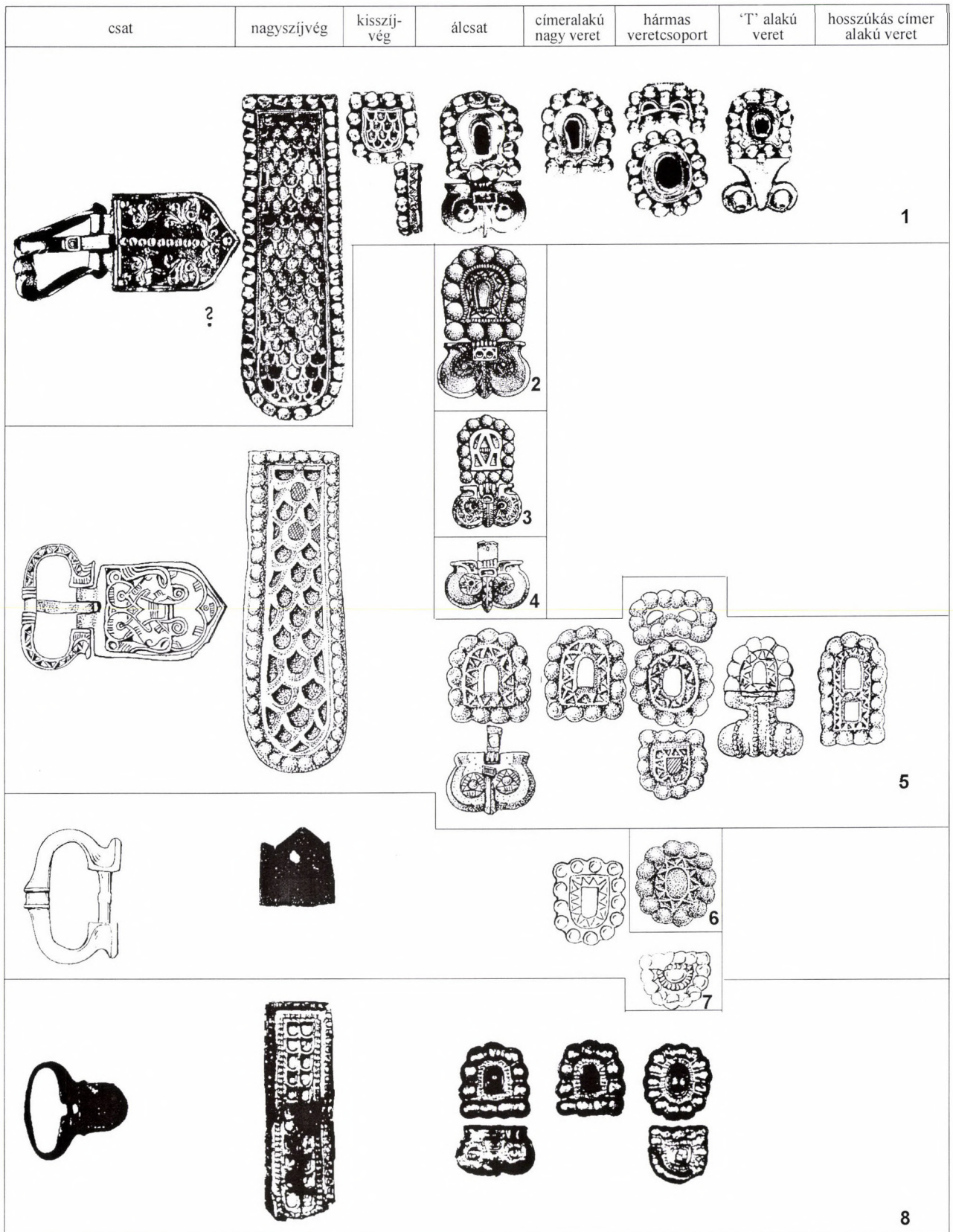
1: Sirmium vidéke (YU); 2: Kunbábony; 3: Bócsa; 4: Magyarország, ismeretlen lelőhely; 5: Vetren (BG);
 6: Kelegeja (UKR); 7: Szeged környéke (?); 8: Csákberény 278. sír (1–4: masszív arany; 5–8: préselt arany)
 Abb. 12 Kreis der Pseudoschnallen mit Kugelreihenrahmen I. Hauptriemenzungen mit Kreis-Linien-Muster, Perldraht-
 rahmen, runde Steineinlagen. 1: Gegend von Sirmium (YU); 2: Kunbábony; 3: Bócsa; 4: Ungarn, unbekannter Fundort;
 5: Vetren (BG); Kelegeja (UKR); 7: Umgebung von Szeged (?); 8: Csákberény Grab 278
 (1–4: massives Gold; 5–8: gepreßtes Gold)

csat	nagyszíjvég	kisszíj- vég	álcSAT	címeralakú nagy veret	hármAS veretcsoport	'T' alakú veret	hosszúkás címer alakú veret
							1
							2
							3
							4
							5 6
							7

13. kép Gömbsor keretes álcSATok köre II. Silány és egyedi préselt változatok.

1: Kiskunfélegyháza-Pákapuszta; 2: Előszállás-Bajcsihegy; 3: Gyöng; 4: Petőfiszállás; 5–7: Préselőtövek: Ringelsdorf (A), ismeretlen lelőhely, Gátér (1, 4: préselt arany; 2–3: préselt aranyozott bronz; 5–7: öntött bronz)

Abb. 13 Kreis der Pseudoschnallen mit Kugelreihenrahmen II. Minderwertige und individuelle gepreßte Varianten
1: Kiskunfélegyháza-Pákapuszta; 2: Előszállás-Bajcsihegy; 3: Gyöng; 4: Petőfiszállás; 5–7: Preßmodel: Ringelsdorf (A), Fo. unbekannt, Gátér (1, 4: gepreßtes Gold; 2–3: gepreßte vergoldete Bronze; 5–7: Bronzeguß)

14. kép Gömbsor keretes álsatok köre III. Pikkelymintás nagyszíjvégék, ékvéséses veretek, téglalap alakú kőbetétek.

1: Maloje Pereščepino (UKR); 2: Tépe; 3: Magyarország, ismeretlen lelőhely; 4: Magyarország, ismeretlen lelőhely;

5: Maglód; 6: Magyarország, ismeretlen lelőhelyű préselőtű; 7: Bányog-Gyűrhegy 1. sír; 8: Pápa-Úrdomb 1. sír

(1–4: masszív arany; 5: préselt aranyozott ezüst; 6: öntött bronz; 7–8: préselt aranyozott bronz)

Abb. 14 Kreis der Pseudoschnallen mit Kugelreihenrahmen III. Hauptriemenzungen mit Schuppenmuster, Kerbschnittbeschläge, rechteckige Steineinlagen. 1: Maloje Pereščepino (UKR); 2: Tépe; 3: Ungarn, unbekannter Fundort; 4: Ungarn, unbekannter Fundort; 5: Maglód; 6: Ungarn, Prägestock von unbekanntem Fundort; 7: Bányog-Gyűrhegy Grab 1; 8: Pápa-Úrdomb Grab 1 (1–4: massives Gold; 5: gepreßtes vergoldetes Silber; 6: Bronzefuß; 7–8: gepreßte vergoldete Bronze)

INRICH-TAMÁSKA 2002, 260). A zamárdi csuklós nagyszíjvég szíjszorító része fiatalabb pótlás, a maglói csaton is ábrázolt kettős nyolcas alakba forduló, fogazott szalagfonatos álltalakok ábrázolásával.

A dunántúli fogazott szalagfonatos leletkör és a kőbetétes, gömbsor keretes álcasatok köre közötti technikai, szerkezeti és stílusbeli egyezések, ill. hasonlóságok alapján egyértelmű, hogy a sok tekintetben nagyon eltérő lelet együtteseket egy időben is használták. Bizonyos, hogy a fogazott állatstílus dunántúli kialakulása korábbi, mint a kőbetétes álcasatok készítése. A színaranyból készített fogazott díszítmények (Jankovich aranyak) a 6. század végén készülhettek, míg a „zamárdi-káptalantóti stílusirányzat zoomorfizációs törekvése a 7. század első évtizedeinek új külső hatására (italiai-délnémet) vezethető vissza” (NAGY 1992, 38). E stílus vizsgálatakor azonban nem hagyható figyelmen kívül a helyi fejlődés lehetősége, szerepe sem (Vida T. lektori megjegyzése). A szalagfonatos övdíszek zamárdi-káptalantóti stílusához kapcsolódik a maglói csat, amely olyan kőbetétes garnitúrában van, amelynek szerkezete, technikája, stílusa nem volt ismert és honos a kora avarkor első évtizedeire (6. század vége, 7. század első harmada) jellemző préselt övdíszek körében. Ebben a korai időszakban hiányzik az övdíszek hármass csoportosítása, a félhold alakú veret, az övdíszeken a kőbetét és a golyósoros keret, mindezek azonban ismertek és használtak a 7. század 2-3. negyedében (erről részletesebben I. GARAM 2001, 178–180; 186; Abb. 19, 188; Abb. 21).

Nagyszíjvég: a nagyméretű széles nagyszíjvég jellegzetessége préselt előlapjának mintája: a golyósor utánzó keret mezejét kitöltő cloisonée, azaz az egymás mellett elhelyezett rekeszeket utánzó technika. Préselés után a felületet a préselőtövön meglévő, pikkelymintát utánzó formák alakjaira kivágták és az így kialakított rekeszekbe a hátoldalról piszkos-zöldes üveg lapokat ültettek. Ez a kőberakási rendszer nem általános a kora avar kori tárgyakon, sőt, ritka. A masszív arany álcasatos övek nagyszíjvégeire a körvonal mintából kialakított térkitöltés jellemző, ezt jól ismerjük a kunbányai és bócsai nagyszíjvégeken, kisszíjvégeken és a T-alakú függesztőkön. A maglói nagyszíjvég mintája a Maloje Perescsepino-i Kuvrat-sír arany álcasatos öve nagyszíjvégeéhez hasonló, annak egyszerűbb, préselt változata. Avar területen eddig a Pápa-úrdombi 2. sír préselt álcasatos övének nagyszíjvége tartozott ebbe a körbe. Ennek vonalvezetése, mintája, szabályosabb, a perescspinoihoz jobban hasonló, de a rekeszeket nem vágták ki, ezért nincs üveglap berakás. A préselt pikkelyminta egyszerűbb környezetben, lószerszám aranyozott bronz kisszíjvégeinek mintájaként is megjelenik (pl. Zamárdi 1182.

sír), vagy egy fiatal nő (?) övének aranyozott préselt ezüst lemez változatban (Kölked B 491. sír: KISS 2001, II. Taf. 85).

A maglói álcasatos öv a nagyszíjvég pikkelymintája, a csat és a veretek ékvéséses, vagy azt utánzó mintasora és az álcasat fejeken megfigyelhető téglalap alakú rekeszek és esetenként feltűnő fogazás alapján egy típusba tartozik a Perescsepino-i, tépei, 2 db ismeretlen lelőhelyű magyarországi, továbbá a bányogi és Pápa-úrdombi álcasatos övekkel (14. kép). A tépei álcasathoz pikkelymintás, kőbetétes nagy-és kisszíjvégek, ékvéséses kerettel körbevett vörös kőbetétes álcasatok, hármass veretsoportok és T-alakú függesztő veretek tartozhattak. A tépei öv minden bizonnyal bizánci aranycsattal zárult. E feltételezésekhez az egyetlen meglévő álcasat típusa, díszítése és a tépei nagyon csonka, de annál több, egykori gazdagságról, bizánci tárgyak meglétéről árulkodó lelet együttes ad alapot.

A maglói sír eszközeiről

A Maglódon eltemetett nemzetségfőnek az avar férfiak/pásztoremberek mindennapi életéhez szükséges eszközkészlete volt: egyélű, egyenes hátú fanyeles *vaskése* az egész avar korszakra jellemző általános típusú. Ugyanez mondható el a jellegzetes formájú tűzszerszámáról is. A vas *csiholó* jól kiegészíthető állapotban került a múzeumba, hiányoznak azonban a tűz gyújtásához elengedhetetlen *kovakövek* (ezeket feltehetően nem gyűjtötték össze a találók), és a földben elenyészett *tapló*.

A *fenőkő*, amely törötten és nagyon erősen használt állapotban került a sírba, nem általános lelete az avar kori férfisíroknak. Legfeltűnőbb a kunbányai leletek között. Az ott előkerült hosszú, széles, viszonylag keskeny és egész felületén kopott darabot H. Tóth Elvira a kardpenge élesítésére, finomítására való darabnak véli és megkülönbözteti az egyszerűbb, kváderkő formájú, közepén kopott daraboktól (H. TÓTH-HORVÁTH 1992, 173–174; Taf. XXIV. 10). H. Tóth Elvira széles körű tárgygyűjtés után megállapítja, hogy a fenőkövek nem általános mellékletek; a kora avar kori példányok sírba helyezése a 7. század közepén viszonylag gyakori a fegyveres, kardos férfisírokban (*ibid.*, 1992, 174). A maglói sír a korabeli öves, kardos, nyilas férfisírok körébe tartozik. A maglói egyszerűbb fenőkövet kések élesítésére használhatta gazdája. Megjegyzendő azonban, hogy fenőkő előfordul az ötvös sírok eszközei között is (Aradka, 18. sír, Kisújszállás-Nagykert és Kunszentmárton), formájuk alapján azonban ezek nem egyszerű késfenésre szolgálhattak.⁶

A maglói síregyüttesben a könnyen felismerhető szerszámokon kívül van 2 db összetartozó keskeny

vaslemez, végeik mindenütt töredékesek, és 2 db, *hegyben végződő lapos vas tárgy töredék*. Biztosan nem kard, vagy más fegyver pengéjének töredéke az előbbi, ugyanis a lemez keresztmetszete keskeny téglalap. Hasonló nagyságú vastárgyat, amely a maglódihoz hasonlóan vaskés, csiholó, kova, továbbá szalu társaságában a honfoglalás kori Karos II. temetőjének 9. sírjában került elő, Révész László vésőnek vélt (RÉVÉSZ 1996, 17, 16. t. 5), egy kisújszállási darabot Rácz Zsófia pedig reszelőnek határozott meg.⁷

Minden bizonnyal *eszközök töredéke/i* a két hegyes, egyélű vasdarab. Felületük feltűnően sima, a nagyobbiké kissé homorú, a háta ívelt. Ez egy nagyméretű vaskés hegyének töredéke lehet, hasonló ép vaskés ismert a kecskeméti aranykardos férfiú sírjából (H. TÓTH 1982, 141, Abb. 25.1). A két eszköz (kés?)töredék a maglódi nemzetségfő viszonylag gazdag és változatos eszközkészletét gyarapítja.

A maglódi nemzetségfő fegyverei

Tegez vas nyílhegyekkel: keskeny és középszéles háromtollú vas nyílhegyek töredékei ismertek a sírleletről. A töredékekből 7 db nyílhegyet rekonstruáltunk (8. kép 1–7). A hitelesebben feltárt hasonló korban élő és közel azonos társadalmi állású nemzetségfők sírjaiból több nyílhegy is ismert, Maglódon az apró vastárgyakat nem gyűjtötték gondosan össze.

Egy kerek, hurkos fejű *vas tegezakasztó fele* is ismert a sírból (8. kép 8). A forma és a funkció elsősorban a Kecskemét-Sallai utcai arany öv- és kardveretes sírban talált ép darab alapján rekonstruálható (H. TÓTH 1982, 122, 144; Abb. 11). Kecskeméten a mellkas bal oldalára fektetett tegez felső bal sarkánál kerül elő a két félből álló hurkos akasztó, hosszú, párhuzamos tuskéin fanyomokkal. (A sírban a nyílhegyek elhelyezkedése utal a tegezre.) H. Tóth Elvira szerint tegez hátoldalát merevítő fa lécs felső sarkába volt a hurok beleerősítve, ebbe akasztották a tegezakasztót, amelynek segítségével a tegezt könnyedén lecsatolhatták az övről. Hasonló akasztó hurkos részének egyik fele ismert Kunbábonyról (H. TÓTH–HORVÁTH 1992, 49, Taf. XXIII. 9-9a) és a Szeged-Csengelei 1. sírből (CSALLÁNY 1939, 5. kép 11), de ugyanezt a típust ismerték, ill. ugyanezzel a megoldással akasztották fel a honfoglalás kori tegezeket is (I. RÉVÉSZ 1996: a II. karosi temető 11. és 50. sírja).

Vaskard ezüst veretes tokban: a feltűnően keskeny, egyélű, keresztvas nélküli kardpenge az előkerülés viszonyosságai ellenére ép állapotban van (9. kép). A közel 10 cm hosszú markolatvason egyetlen „dísz”, a markolat fája felerősítésére szolgáló elkalapált fejű vasszeg. A markolatvas két oldalára szegezett fa markolatot felül ezüst bordázott pánt szorította össze

és rosszezüst lemezből kivágott, a fába szegezett ovális fedőlap zárta. A markolat átmérője 2,5 cm volt.

A kard keresztvas nélküli. Az ép részeken 2, 5 cm szélességű egyélű penge keskeny tokban volt, az ezüst lemez felkötőfülekhez csatlakozó ép tokveretek átmérője nem éri el a 3,5 cm-t (a tokpántok, fülek és a kardtok rekonstrukciója a 10. képen). Kis töredék sem ismert a pántok közötti tokveret lemezeiből, lehet, hogy a maglódi kard tokveret nélküli volt. Az azonban kevésbé valószínű, hogy a kardtok végén ne lett volna koptató. Előkerült a kard egykori felkötő szíjai egyikének végéről egy kis ezüst lemez szíjvég előlapja. Hátoldala, a párja és a szíjakhoz tartozó kis csatok hiányoznak.

A keskeny, egyélű kardok, ha nem is gyakoriak, de nem ismeretlenek a kora avar korban. Nem törekedve teljes tárgygyűjtésre, de a maglódi sír együttes lelethorizontja körében vizsgálódva, a következőket állapíthatjuk meg: közismert, hogy a masszív arany álcstatokkal együtt eddig hármass felkötőfüles, középszéles, kétélű kardok láttak napvilágot. Ez a típus 1–2 kivételtől (Visegrád, Szeged-Csengele, Tiszaújfalu) eltekintve aranylemezből készült ill. a Duna-Tisza közén kerül elő (kivétel: Kunágota, Visegrád-Dunameder) (GARAM 1990, 254–256, Abb. 8). A nagy álcstatos leletek azonban tartalmaznak más típusú kardokat is, a kunbábonyi 1. sírből 2,7 cm széles kardpengetőredékek is előkerültek, a kardmarkolat ezüstlemez, bordázott pánttal keretezett verettöredékével (H. TÓTH–HORVÁTH 1992, 45, Taf. XXVIII. 1–7). Sajnos a kard felkötőfülei ismeretlenek, valószínű, hogy nem hármassívűek voltak. A tépei hiányos leletekből a 2,1 cm átmérőjű, áttört aranylemez tok egy keskeny kard koptatójának verete lehet. Ennél még keskenyebb a nagykőrösi kard koptatója és a kardtok összes verete is az átlagosnál jóval keskenyebb. A méretek alapján Simon László gyermeksírok fegyver melléklete közé sorolja a nagykőrösi kardot „gyermek, vagy alacsony férfi tulajdonában volt” - írja, de nem zárja ki annak lehetőségét sem, hogy „a nagykőrösi veretek egy kivételesen keskeny, de normális hosszúságú kard tartozékai voltak” (SIMON 1983, 45–46).

Keskeny, egyélű kardok préselt gömbsor keretű álcstatokkal együtt is előkerülnek. A Bágyog-gyűr-hegyi sírban az aranyozott bronz álcstatok címer alakú veretrészei mellett a maglódi csatkarikához hasonló csat, íjesontok és 80 cm hosszú, 2–2,5 cm széles, keresztvas nélküli kardpenge is volt, markolatán a szegecses lyukaival, a penge alsó részén ezüst lemez tok maradványaival (LOVAS 1929, 253). A bágyogi kard formája és mérete a maglódiival szinte azonos, a kardtokokat is összeköti az ezüst lemez használata. Méretben alig különböznek a maglóditól a környei

egyélű, keskeny pengéjű kardok, mindegyik keresztvas nélküli, felkötőfülek ezüst lemezből készültek, talpas D-alakúak (ERDÉLYI–SALAMON 1971, 53, Abb. 4; Taf. 32–33) (azaz legközelebb állnak a maglódi szabályos D-alakú fülekhez). A környei keskeny kardokkal préselt vereteket, préselt ezüst álcásokat (130. sír) és íjakat, nyílhegyeket találtak.

A maglódi szabályos D-alakú kardfülek nem általánosak a kora avar kori kardok körében. Ez a típus a P, R és D alakú kardfülek utolsó, D típusának egyik legszabályosabb képviselője. Erre a típusra különben az alul kis talppal ellátott u.n. talpas D-forma a jellemző. Arany lemez változatban a kunmadarasi, csepeli és zsámboki kardfülek tartoznak ebbe a csoportba (jó rajzok: GARAM 1991a, Taf. 25, 66, 103), ezüst lemezzel pedig a környei kardfülek borítottak (ERÉLYI–SALAMON, 1971, BB. 4). Ezek közül a csepeli szintén keskeny kard tokját díszítette, a kunmadarasin pedig fogazott fonatmintát találunk. Szabályos D-felkötőfüles egyélű, egyenes kard a csókai 44. sírban, a pókaszapetki 332. sírban és a tárnoki íjas, kardos férfisírban volt, ezüst lemez ill. vaslemez változatban (összefoglalóan: GARAM 1991b). A csókai és a tárnoki kardok hossza ugyan valamivel több, mint a maglódié, de szélességük (3, ill. 2,8 cm) alig haladja meg a maglódiét.

Az egyenes, egyélű, keskeny kardok használata megelőzi a legkorábbi, ugyancsak elég keskeny (általános szélesség 3 cm) nemesfémlemez bevonatos csillag keresztvassal ellátott nagy, keskeny ívelt, vagy számárhátíves szabványokat, azok előfutáiraiként kezelhetők (*ibid.*, 1991b, 145–148, 11. kép). Az egyenes egyélű kardokat és a legkorábbi szabvány csoportját a forma (keresztvas nélküli keskeny penge), szerelésük bizonyos elemei (a markolat fájába mélyített díszes szegfejek, ill. a hüvelyen átívelő pántok között a lemezborítás hiánya) is összekötik. Kísérőleletek: egy részről préselt veret, préselt álcasos veret, másrészről lemezes veretek, varkocsszorítók, azaz a kora avarkor legutolsó évtizedeinek ill. a közép avarkor hajnalának jellegzetes mellékletei. Ez az időszak a 7. század közepe, második-harmadik negyedének határa, ill. a 7. század utolsó harmadára eső évtizedek időszaka. Átmeneti időszak terméke a maglódi kard, amely valószínűleg nem egy időben készült a sír nagygömbös arany fülbevalójával.

A maglódi sír kora

A maglódi álcasos sír nemcsak jellegzetes veret-típusával kapcsolódik a bócsai álcasos körhöz, hanem a keltezését érintő nehézségekkel is. Ezen a síron is, mint minden álcasos síron, beleértve a Kárpát-medencei legnagyobbat, a kunbáonyit is, alig, vagy

csak nehezen talál a kutató „fogást”. A golyósor keretű álcasos sírok minden lelete nagyon könnyen keltezhető egy viszonylag tág időhatár közé: 7. század első és utolsó harmada közötti időszakra, a pontosabb keltezés azonban nehéz, mert alig van fogódzópont.

Az álcasos körben, beleértve a sima ezüst és a golyósoros, kőbetétes arany, vagy aranyozott változatokat egyaránt, nincs éremmel keltezett lelet együttes. Ezért a keltezéshez elengedhetetlen a kísérőleletek és a lelethorizontok időrendjének vizsgálata. Ezzel az elemzéssel az ezüst álcasok használati ideje a kora avarkor első felére tehető, korábbra, mint a kőbetétes arany álcasoké (GARAM 1991a, 70–72), azzal a megjegyzéssel, hogy a két nagy típus között nincs éles időhatár vonal, sőt egyes darabokat azonos időben is használhattak.

Feladatunk, hogy az arany álcasok és körök általánosan elfogadott használati idejét (kb. 630–670) új szempontok alapján vagy elvessük, vagy egyetértés esetén a lehetőségek szerint finomítsuk és az adott időhatárok közé helyezzük el a maglódi új álcasos sírt. Úgy véljük, egyrészt az arany álcasos kör veret típusai összetételének, ill. a technikai kivitelezés egyes elemeinek, elsősorban a kőbetét meglétének elemzése, másrészt az álcasos és a fogazott szalagfonatos díszítmények eddig figyelmen kívül hagyott kapcsolatának vizsgálata hozhat eredményt.

Röviden összefoglalva az egyes verettípusok részletes elemzésekor tett megállapításokat: a félhold alakú veret és a veretek hármas csoportosítása a 6. század végére, a 7. század első harmadára jellemző préselt övdíszű öveken hiányzik, ellenben meghatározó jellegzetesség a bócsai körben. Jól leolvasható ez az e körbe tartozó sírleletek összehasonlító táblázatáról (12, 13, 14. kép), és a Kárpát-medencében a 7. század 2–3. negyedében használt fontosabb lelet-típusok összesítő táblájáról (GARAM 2001, 188, Abb. 21). Kő- vagy üvegbetéttel is ugyanebben az időszokban díszítették az övdíszítményeket. Ez a technikai fogás az avarkor legelején csak ékszereken, medallionokon, gyűrűkön, boglárokon jelenik meg, az övdíszítményekre nem jellemző. A bócsai álcasos körnek azonban elengedhetetlen velejárója, feltűnik a szalagfonatos övdíszeken és utánzatával is találkozunk. Az öntött övdíszekről ismét hiányzik a kőbetét. A legkorábbi darabokon még feltűnik egy-egy kőbetét utánzat (pl. Tiszafüred 902. sír), de üveglapos díszítés a késő avarkorban csak női sírok ékszerein bukkan fel.

A sirmiumi álcasos öv kiváló bizonyíték arra, hogy a 6. századi bizánci ötvösművészetben nem volt idegen a kőberakás, bár az ismert többi övdíszítmény szerint ott sem az övvereteken volt általános. Általános a kőberakás a germán népek művészetében,

még a meroving-kori leleteken is. A bócsai körben a cabochon és a cloisonée, a kétfajta berakási technika egyaránt előfordul, ugyanígy a fogazott szalagfonatos leleteken is.

A maglódi sírlelet fogazott szalagfonatos csatja a részletes elemzésénél említett zamárdi előképpel (BÁRDOS 2001, 122) (11. kép) a bócsai kör eddig ismert fogazott szalagfonatos leletei között az első helyre került. A bócsai kör, egyben a maglódi sír keltezéséhez is első pillanatban jó fogódzópontnak tűnnek a dunántúli kora avar kori nagy temetők fogazott díszítményei. Éremmel keltezett azonban ezek között is alig akad. A zamárdi temetőben, ahol a legtöbb fogazott tárgy előkerült, egy sem keltezett éremmel. Egyedül a Kölked B temető nagyon gazdag 119. sírjában talált egyik, a bolygatatlan nagy arany fibula alatti Maurikios Tiberius éremnek van keltező ereje (KISS 2001, II. Taf. 34). A 602 júliusában vagy szeptemberében kibocsátott solidus szerint a kölkedi temetés 602 előtt nem történhetett. A kölkedi sírban a kerek fatálka arany veretei fogazott szalagfonatosok. Ez a keltezés azonban csak irányadó, akár a sír és még inkább az egész szalagfonatos körre vonatkozóan.

A budakalászi 759. feldúlt sírban Herakleios és Herakleios Konstantinos császárok 616–625 között vert solidusa mellett egy felhúzott lemezgömbös fülbevaló gömbjének fele, orsógomb, néhány szemes gyöngy, és fogazással díszített, köbetétes, aranyozott bronz gyűrű maradt. A gyűrű a Pannónia területére jellemző késő antik, bizánci, germán (langobard hatású) és avar gyökerű kultúra terméke, annak a kultúrának, amelynek jellegzetessége a fogazott szalagfonatos díszítés (PÁSZTOR–VIDA 1991, 243). A budakalászi gyűrű rokon darabjai a gömbsor keretes, köbetétes övdíszekben gazdag kunbábonyi sírban is megtalálhatók (H. TÓTH–HORVÁTH 1992, XI.t. 9, 11). A budakalászi verdefényes érem a gömbsor keretes álcsatos sírok időrendjéhez ez által némi támpontot ad: megerősíti a más irányból kikövetkeztetett „7. század első fele” keltezést.

A zamárdi fogazott szalagfonatos övdíszek körében, különösen azoknál, amelyeknek csatja a maglódiéhoz nagyon közel álló, fontosabb az övek szerkezete és díszítése. Címer alakú köbetétes övdíszek, félhold és T-alakú veret és nem utolsó sorban lemezből hajlított övbújtató, bizánci eredetű sárkánypáros csat együtt nem fordul elő a 7. század első negyedénél korábbi időben. Ezek pedig Zamárdi fogazott övgarnitúrák sírjaira jellemzők (10, 193, 870. sír: BAKAY 1973; BÁRDOS 2001).

A fenti elemzések segítségével sem tudjuk a maglódi sírt pontos időhatárok közé keltezni. Megalapozottnak látszik a már ismert két időhatár közé helyezni a sír tárgyainak készitési idejét, biztos, hogy a

sír fülbevalója a 7. század első harmadában használt típusok egyike, a sírban talált keskeny, egyélű, D-felkötős kardot azonban nem készítették a század első harmadában. Ez, mint fentebb elemeztük, a 7. század közepe táján készülhetett, ez egyben meghatározza a temetés legkorábbi idejét is.

A maglódi sír helye az álcsatos táblázatokon is e korhatározás irányába mutat. Stílusjegyek figyelembe vételével (köbetétek formája, a terülő minta kialakítása, gyöngydrót használata, ékvésés) rendeztük a bócsai kör ismert övdíszzeit és két nagyobb csoportot tudunk elkülöníteni: a korong-vonal mintás rekeszekkel, kerek kőfoglatokkal, gyöngydrót utánzattal jellemezhető kunbábonyi, bócsai kör és tartozékai, ill. a pikkelymintás rekeszekkel, téglalap alakú kőfoglatokkal, ékvéséssel jellemezhető Maloje Perescsepino-i, maglódi, pápai kör és utánzataik (12, 13, 14. kép). A bizánci készítésű sirmiumi garnitúrához a bócsai kör részei állnak közelebb, de az ékvésés kapcsán a sirmiumi öv a másik típus előzményének is tekinthető. A két nagy csoport természetesen több ponton kap csolódik, pl. golyósor és utánzata, ill. a címer alakú vereteket utánzó köbetét. A sirmiumi garnitúra kivételével mindegyik a Kárpát-medencében készülhetett. A préselt példányok készítésére bizonyíték egy ismeretlen lelőhelyű préselőtő (színes képe: GARAM 2001, Taf. XXXVI.2), amelyen a maglódi ovális veretekhez teljesen hasonlókat készíthettek. A Kárpát-medencében készülhetett a perescsepinoi álcsatos öv is, amely talán ajándékként került az onogur-bolgár kagán birtokába. A bulgáriai Vetren-i préselt arany szíjvég és az ukrainai Kelegeja-i préselt arany álcsat technikája (ezekről részletesen I. TÓTH–HORVÁTH 1992, 104–107; Abb. 46-8; Abb. 49) eltér a Kárpát-medencei példányokétól, egyedül a Szeged környéki (?) préselt arany akasztó hozható velük rokonságba. Ezeknek készítése helye egyelőre bizonytalan.

A táblázaton a Maloje perescsepino-i és a maglódi garnitúra közé iktatott tépei és két magyarországi ismeretlen lelőhelyű álcsat, továbbá a bágyogi és pápai övdíszek olyan erős összekötő stílusjegyeket mutatnak, ami alapján a tépei teljes garnitúra megrajzolható. Minden bizonnyal a perescsepinoihoz hasonló pik kelymintás nagyszíjvég tartozott a tépei álcsathoz. Folytatva a gondolatmenetet, Perescsepino Heraclius, Heraclius Constantinus, Heraclonas és II. Constans által veretett érmei, amelyek a temetés időpontjára mérvadóak, mérvadóak lehetnek a maglódi sír/temetés időpontjára is, ami a 7. század közepe táján történhetett. Ugyanerre az időre keltezhető a maglódihoz hasonló keskeny kardokkal eltemetett tépei, bágyogi és pápai kagán/fejedelem, ill. nemzetségfők sírjai is.

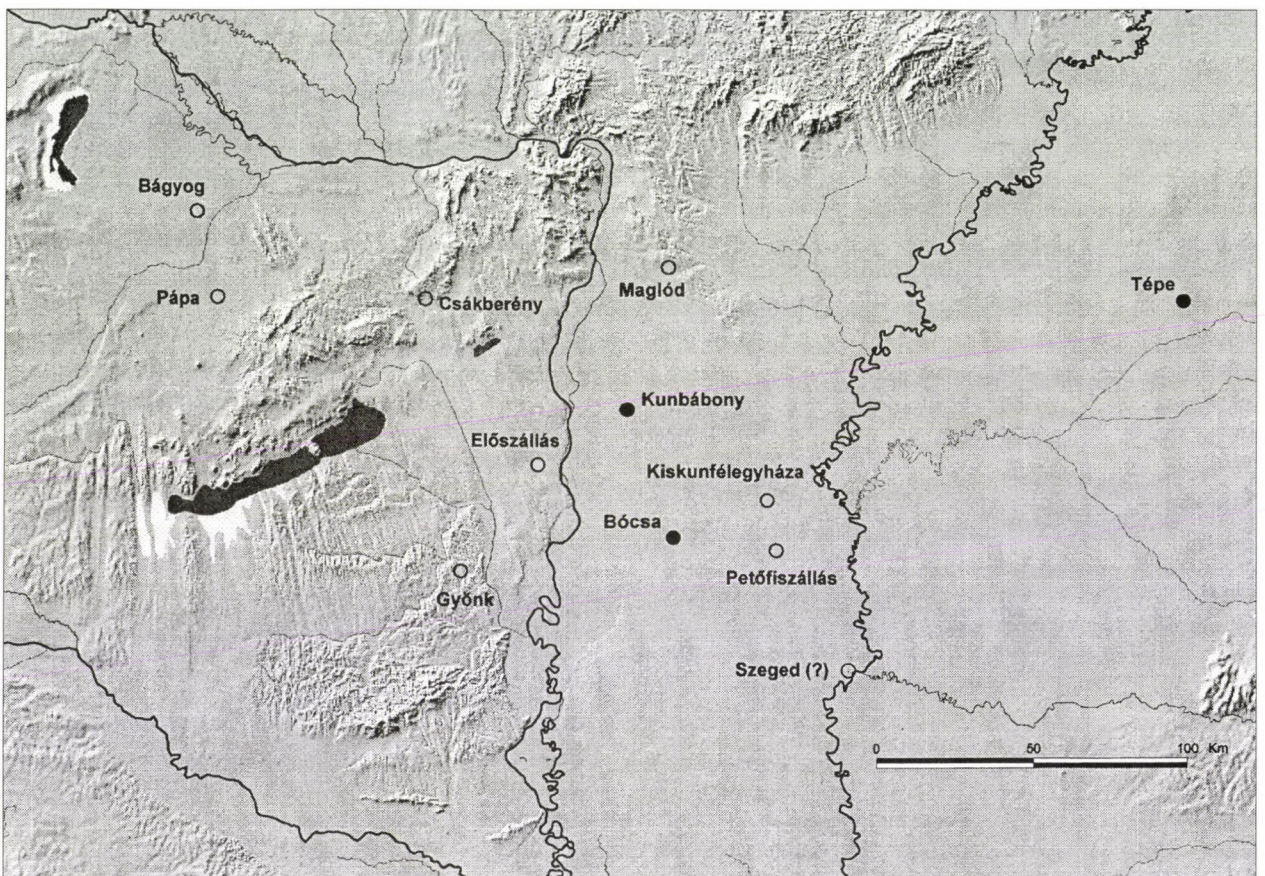
A maglódi sírban eltemetett helye a kora avar kori társadalomban

A temetési mód és a leletek (álcsatos öv és fegyverzet) együtt határozzák meg az eltemetett társadalmi rangját. Magányos temetkezés volt, az elhunytal jó minőségű erősen aranyozott, rosszezüstből készült kőbetétes álcsatos övet, arany fülbevalót, pástorkésztséget, tegezt és ezüstveretes kardot temettek el. Íj sírba tételére nincsen adatunk. A leletkörülmények ismeretében lovat nem temettek.

A maglódi sír jellegzetes álcsatos övdíszzeivel, magányos és ló nélküli temetési módjával szorosan kapcsolódik a főként – az arany álcsatok elterjedése

ben, az...előbbieik lábaféje annak mellén, alsó láb-szárúkon keresztül teljes lócsontváz” (LOVAS 1929, 248), az avar kori temetkezési szokások ismeretében csak többretegű temetés eredménye lehet, azaz nagy valószínűséggel az álcsatos övek vereteihez hasonlóval eltemetett bányogi avar férfiú mellé sem temettek lovat. A bányogi sír azonban nem magányos temetkezés, hanem egy kora avar kori temető egyik sírja lehetett, hasonlóan a csákberényi 278. sírhoz.

A gömbsorkereté, kőbetétes álcsatokkal eltemeteket (15. kép) az álcsatos öveken túl több más melléklet is összeköti. Gyakori az arany gömbös fülbevaló (Kunbábony, Bócsa, Petőfiszállás, Maglód), a fegyverek közül pedig a kard (Kunbábony, Bócsa,

15. kép A gömbsor keretes és kőbetétes álcsatok elterjedése a Kárpát-medencében
Abb. 15 Verbreitung der Pseudoschnallen mit Kugelreihenrahmen und Steineinlagen im Karpatenbecken
●: masszív (massiv); ○: préselt (gepresst)

szerint pedig kizárólag – Duna-Tisza közére jellemző álcsatos körhöz. Közismert: Kunbábonyon és Bócsán nem került elő lósis, de Petőfiszállás, Kiskunfélegyháza és Pápa-Úrdomb 1. sírjának mellékletei között sincs egyetlen darab sem, amely lósiszerszámhoz tartozna. A Bágyog-gyűrhegyi 2. „síregyüttes”: „két holttest egymás mellett, harmadik lábuk alatt kereszt-

Tépe/kardtokveret, Petőfiszállás, Maglód, Kiskunfélegyháza, Pápa-Úrdomb, Bágyog-Gyűrhegy) és az íj, többször csak a nyilvesszőkkel megrakott tegezre vannak adataink (Kunbábony, Bócsa, Petőfiszállás, Maglód, Kiskunfélegyháza, Bágyog-Gyűrhegy, Csákberény 278. sír). Köznapi tárgyak, mint pl. a pástorkésztség tartozékai: kés/kécek, csiholó, fenőkö is

előfordul több temetkezésben (Kunbábony, Bócsa, Petőfiszállás, Maglód). Megjegyzendő, a most nem vizsgált ezüst álcasos körben sincs lótemetés, ritka a fegyvermelléklet, az előkerültek pedig kivétel nélkül kardok vagy íjak/tegeztek.

A fenti adatokból egyértelmű, a maglódi sír az álcasos kör része. Kérdés: a kora avar kori társadalmi piramis mely lépcsőjén helyezkedhetett el a Maglódon eltemetett férfiú?

Annak ellenére, hogy csak a legrangosabbak méltóságneveit ismerjük (férfiaknál: kagán, jugurruus, tarkán; nőknél: katun), szempontunk kétféle is van. Az egyik: a viseleti és használati tárgyak alapanyaga (egyben gyakorisága) és készítési technikája, a másik a hasonló temetési szertartással és leletösszetétellel eltemetettek helyzete.

Az elsőről: a maglódi sír helyét a gömbsor keretű álcasos sírok között a veretek alapanyaga és kivitelezése határozza meg. A maglódi övdíszek a masszív arany álcasok után a legjobb minőségűek, rosszezüstből készültek, erősen aranyozottak, a csatfajok kéregöntvények, a csattestek és többi veretek préseltek. A vereteken valódi foglalatok ülnek, egyikben vörös kőbetéttel! A felszerelés, felerősítés az a bizánci arany csatokat utánzó arany álcasokhoz hasonlóan hurkos fülekkal történt (GARAM 2000, 218). Összességében a maglódi veretek jobb minőségűek, mint a petőfiszállási, kiskunfélegyházi, pápai, bágyogi és csákberényi darabok. Hasonló összehasonlítást tehetünk a fegyverek, fegyvertokok vereteinél is. Színaranyból készültek a kunbábonyi, bócsai, tépei és petőfiszállási kardok veretei, a többieké, köztük a maglódié is ezüstlemezről. Ez esetben felülük a kérdés: az avar korban a társadalmi ranglétrán a méltóságjelzőnek tartott álcasos öv minőségének, vagy a szintén a ranghoz tartozónak tekinthető aranyveretes kardnak volt-e nagyobb szerepe? Az első szerint a Maglódon eltemetett férfi a színarany álcasos övük után a legelőkelőbb helyet foglalta el, míg a másik nézőpontból, a petőfiszállási férfiú, akinek kardja (ill. annak megmaradt részei) teljesen meg egyezik a bócsaival, annak ellenére, hogy övét csak az álcasos körhöz közelálló veretek díszítették, sokkal szorosabb hatalmi kapcsolatban lehetett a kunbábonyi-bócsai hatalmi vonallal, mint a maglódi.

Árnyaltabbá tehetjük a képet, ha szélesebb kitekin-téssel a másik szempontot is vizsgáljuk. A magányosan vagy kisebb csoport tagjaiként, ló nélkül, nem álcasokkal, de préselt vagy korai lemezes övdíszekkel, karddal és íjjal/tegezzel eltemetettek köréhez szintén több szállal kapcsolható a maglódi sír. Ezekben a sírokban is gyakori a nagygömbös arany fülbevaló (Kecskemét-Sallai út, Csanytelek, Zsámbok 1. sír), hasonlóak a pásztorkészség részei, és a mi a leg-

jellemzőbb, ezekbe a sírokba is csak kétféle fegyvert helyeztek: egyenes egyélű kardot, arany (Kecskemét, Kecel, Zsámbok 1. sír), vagy ezüst (Csanytelek, Zsámbok 2. sír) veretes tokban, ill. íjjal vagy tegezzel (Kecskemét, Csanytelek, Kecel, Zsámbok. 1. sír). Lehetne bővíteni ezt a lelőhelykört, de ez esetben csak a Duna-Tisza közének hasonló lelet összetételű kora avar kori sírjait vizsgáltuk. Úgy tűnik, egy bizonyos társadalmi szinten élőket, az azonos rang (?) viselőit a kora avarkor folyamán, nevezetesen a 7. század első két harmadában hasonló módon és hasonló összetételű mellékletekkel temették el. Ezek között meghatározó szerepe volt az arany fülbevalóknak, veretes öveknek, készségeknak és a fegyverek közül a kardoknak és íjoknak/tegezeknek. Megállapítható ez annak ellenére, hogy a fentebb felsorolt sírok, álcasosok és más övdíszük egyaránt, nem teljesen azonos időben kerültek megásásra, azaz a bennük eltemetettek nem ugyanabban az évtizedben haltak meg. Több mint valószínű, hogy életpályájuk keresztezte egymást. Sajnos nem ismerjük a sírokban eltemetettek életkorát, de a zsámboki férfiak temetése idején már élhettek Kecel, Csanytelek, Petőfiszállás és Bócsa férfiai és esetleg kisgyermekkorukat élték a később Maglódon, Pápan, Bágyog-Gyűrhegyen, ill. Kecskemét-Sallai utcában eltemetettek. Feltételezzük, hogy a hasonló lelet-típusokból összeállított együttesek birtoklói és használói, hasonló, vagy azonos méltóságot töltöttek be. Jobb ötlet híján nemzetségtől nevezük ezeket a férfiakat. Annak, hogy egyes sírokban az övdíszek, másokban a kardok ékesebbek és díszesebbek, jelentősége lehet. A bócsai kör fegyvereivel azonos kivitelű kardok (Kecel, Petőfiszállás) egy adott funkció betöltésére jogosíthattak, annak ellenére, hogy a fedelmi kör szűkebb, vagy tágabb családjába tartozott-e az illető. Hasonló kardokkal Kecelen pl. ezüst lemez övdíszek, Petőfiszálláson pedig a bócsai körbe tartozó préselt golyósor keretű övdíszek láttak napvilágot. A Maglódon eltemetett férfiú a jó minőségű álcasos öve alapján szintén az álcasos övű fedelmek körébe tartozott, a fentebbi összevetés alapján azonban nem a kunbábonyi-bócsai, hanem a tépei körbe. Kardja a bócsai típusúaknál fiatalabb, keskenypengéjű, az általánosabb ezüst veretes kardok családjába tartozó. Nem szükségképpen „fentről jövő, fedelmi” ajándék.

A maglódi sír földrajzi helye

Nem várt helyen, a Duna-Tisza köze legészakibb peremén, a dombság lábánál került elő a sír. Közvetlen környezete első pillanatban oly annyira hiányos avar kori leletekben, hogy tanácstalanul áll a kutató a térképen elhelyezett lelőhelypont előtt. Elmélyültebb

szemlélődés után feltűnik, hogy Maglód körül 20–30 km-es távolságban és kissé távolabb is több olyan leletet találunk, amely a maglódival vagy tárgyi, vagy kronológiai kapcsolatba hozható. A környékbeli Zsámbék és Dány eddig leggazdagabbnak tartott kora avar kori fegyveres sírjairól, aranyleleteiről korábban GARAM 1980, 139–155; TETTAMANTI 1980, 152–160. A maglódihoz hasonló fülbevalókat Tápióság-ról(?) és a maglódinál és északabbi Veresegyházról ismerünk. Ez a fülbevaló típus túlnyomórészt ugyanúgy a Duna-Tisza közén és a Dunántúl északi részén volt használatban, mint a gömbsor keretes álcstatok. A fogazott szalagfonatos csat a Dunától keletre is megtalálható fogazott szalagfonatos leletek körébe tartozik (Maglódhoz legközelebbi előfordulás: Budapest XIV. Népstadion 31. sír: NAGY 1998, II. Taf. 89), azoknak

egyik kiemelkedő darabja. Maglód környékén az Üllő I. és II. nagyobb avar temetők kivételével csak kisebb lelet együtteseket és szórványos leleteket ismerünk Gyálról, Vecsésről és Gyömrőről (vö. ADAM D4-es térképlap).

Összegezve

A maglódi nemzetségfő, aki övdíszjeinek stílusa, azok elterjedése alapján a korabeli másodlagos lelőhelyű tépei kagán (?) hierarchiájához tartozhatott, a Duna-Tisza köze északi peremén a Gödöllői dombság alatt futó Rákos és Tápió patakok mentén, esetleg az ecseri mocsaras, lápos vidék védelmében megtelepedett, nem nagy lélekszámú népesség/nemzetség vezetője lehetett a 7. század közepén.

A gömbsor keretes, köbetétes álcstatok listája:

Masszív arany álcstatok:

Bócsa	LÁSZLÓ 1955, 219–230, Pl. XXXV-L.
Kunbábony	H.TÓTH–HORVÁTH 1992.
Magyarország, ism.lh.	legutóbb: GARAM 1993, 76, Taf. 41,1.
Magyarország, ism.lh.	GARAM 1993, 76, Taf. 41,2.
Magyarország, ism.lh.	GARAM 1993, 76, Taf. 42,3.
Maloje Perescsepino	BOBRINSKOJ 1914, 110–120; WERNER 1984.
Sirmium	POPOVIĆ 1997.
Tépe	SUPKA 1913, 395–408, 470–471.

Aranylemezből préselt álcstatok és veretek:

Kelegeja	FETTICH 1937, Taf. 129.
Petőfiszállás	WICKER 2000.
Szeged környéke (?)	KISS 1988, 82–83.
Vetren	VAKLINOVA 1981; H.TÓTH–HORVÁTH 1992, Abb. 49.

Roszezüst lemezből préselt, aranyozott álcstat:

Maglód	GARAM 2004.
--------	-------------

Bronz-és ezüstlemezből préselt, aranyozott álcstat:

Kiskunfélegyháza	LÁSZLÓ 1955, Pl. LXIX; BALOGH 2002, 307, 14–15. kép
------------------	---

Bronz lemezből préselt, aranyozott álcstatok:

Bágyog-Gyűrhegy	LOVAS 1929, 248–258.
Csákerény 278. sír	(közöletlen - László Gy. ásatása)
Előszállás	(közöletlen - Bóna István ásatása)
Gyönk	(közöletlen - Rosner Gyula ásatása)
Pápa-Úrdomb 1. sír	JANKÓ 1930, 124–141, 286–287.

Jegyzetek

- ¹ A maglódi sírleletek múzeumba kerülése Tóth-Vásárhelyi Máté régészhallgató és Raczky Pál professor közreműködésének ill. Kovács Tibor főigazgató és Rezi Kató Gábor főigazgató helyettes ügyintézésének köszönhető. A leletek megszerzését a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatta.
- ² Az, hogy a jó állagú, de restaurálásra, kiegészítésre, rekonstrukcióra szoruló maglódi tárgyakból két hónap alatt kiállítható tárgy együttes vált, T. Bruder Katalinnak köszönhető. A kiállítás 2004. májustól júliusig láthatták az érdeklődők. A kiállításához rövid, kétnyelvű vezetőfüzet készült (GARAM 2004).
- ³ A Dr. Móczár István maglódi helytörténész gyűjteményében levő néhány, avar korinak tartott agyagedény kora bizonytalan.
- ⁴ A maglódi tárgyak leltári száma a MNM Népvándorláskori Gyűjteménye leltárkönyvében: 2004.1.1–22.
- ⁵ T. Biró Katalin meghatározása. Segítségét köszönöm.
- ⁶ Az adatokat Rácz Zsófia „Avar kori ötvössírok” c. doktori disszertációjából vettem.
- ⁷ Révész László és Rácz Zsófia adatait megköszönöm.
- ⁸ Az avarok kőbetétes öveiről Bálint M. írt nemrégiben rövid közleményt (BÁLINT M. 2000, 125–134) Érdeklődésének iránya a kövek színe és azok szimbolikája. „Kronológiai helyzetükbe nem akarok belebonyolódni” megjegyzése felmenti szerzőt, hogy a cikkel érdemben foglalkozzon.
- ⁹ A rajzokat Nagy Katalin, a színes fotókat Dabasi András, a zamárdi csat fotóját Gözsy Gáborné, a térképeket Holl Balázs készítette. Munkájukat ezúton is köszönöm.
A tanulmány baráti lektorálását Vida Tivadar kollégám végezte. Segítő észrevételeit köszönöm.

IRODALOM

- ADAM = *Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteldonaubecken I–II*: Szerk.: J. Szentpéteri. Budapest 2002.
- BAKAY 1973 BAKAY, K., *Az avarok időrendjéről. Újabb avar temetők a Balaton környékén. – Zur Chronologie der Awarenzeit. Neue awarenzeiliche Gräberfelder in der Umgegend des Plattensees*. SMK 1 (1973) 5–86.
- BALOGH 2002 BALOGH CS., *Régészeti adatok Bács-Kiskun megye területének avar kori történetéhez. Előmunkálatok a Duna-Tisza köze avar kori betelepülésének kérdéseire. – Archäologische Angaben zur frühawarischen Geschichte des Komitates Bács-Kiskun. Vorarbeiten zu den Problemen der Besiedlung des Donau-Theiss-Zwischenstromlandes in der Frühawarenzeit*. MFMÉ StudArch VI (2002) 291–339.
- BALOGH—KÖHEGYI 2001 BALOGH CS. – KÖHEGYI M., *Fajsz környéki avar temetők II. Kora avar kori sírok Fajsz-Garadombon. – Awarenzeiliche Gräberfelder in der Umgebung von Fajsz II*. MFMÉ StudArch VII (2001) 333–363.
- BÁLINT 1992 CS. BÁLINT, *Kontakte zwischen Iran, Byzanz und der Steppe. Das Grab von Üç Tepe (Sow. Azerbajdzan) und der beschlagverzierten Gürtel im 6. und 7. Jahrhundert*. In: *Awarenforschungen I*. (Hrg.: F. Daim) Wien 1992, 309–496.
- BÁLINT 1995 BÁLINT, CS., *Kelet, a korai avarok és Bizánc kapcsolatai. (Régészeti tanulmányok)*. Szeged 1995.
- BÁLINT M. 2000 BÁLINT M., *Az avarok kőbetétes övei. – Das awarenzeiliche Gürtel mit Steineinlage*. HMRK 2 (2000) 125–134.
- BÁRDOS 2001 BÁRDOS, E., *La necropola avara di Zamárdi*. In: *L'oro degli Avari*. Udine-Milano 2000–2001, 76–144.
- BOBRINSKOJ 1914 A. BOBRINSKOJ, *Perescepsinckij klad*. MAR 34 (1914) 110–120.
- BÓNA 1982–83 BÓNA, I., *A XIX. század nagy avar leletei. – Grossen Awarenfunde des 19. Jhs*. SZMMÉ 1982–83, 81–160.
- CSALLÁNY 1939 CSALLÁNY D., *Kora-avarkori sírleletek. – Grabfunde der Frühawarenzeit*. FolArch I–II (1939) 1–60.
- FETTICH 1937 FETTICH, N., *A honfoglaló magyarok fémművészete. – Die Metallkunst der landnehmenden Ungarn*. ArchHung 21. Budapest 1937.

- GARAM 1983 GARAM É., *A zsámboki koraavarkori sírokról. – Über die frühawarischen Gräber von Zsámbok*. FolArch 34 (1983) 139–156.
- GARAM 1990 É. GARAM, *Bemerkungen zum ältesten Fundmaterial der Avarzeit*. In: Typen der Ethnogenese unter besonderer Berücksichtigung der Bayern. Wien 1990, 253–270.
- GARAM 1991a É. GARAM, *Die awarenzeotliche Funde aus Ungarn im Römisch-Germanischen Zentralmuseum*. Kataloge Vor- und Frühgeschichtlicher Altertümer Band 24. Bonn 1991.
- GARAM 1991b GARAM, É. *A Tizsakécske-óbögi avarkori sírok. Adatok az avarkori szablyákhoz és az egyenes, egyélű kardokhoz. – Awarenzeitliche Gräber von Tizsakécske-Óbög. Angaben zu den Säbeln und zu den geraden, einschneidigen Schwertern der Awarenzeit*. ComArchHung 1991, 121–163; 164–166.
- GARAM 1991c GARAM, É., *Avar férfisír Tárnokról. – Ein awarisches Männergrab von Tárnok*. Agria 25–26 (1991) 221–233; 234.
- GARAM 1993 É. GARAM, *Katalog der awarenzeitlichen Goldgegenstände und der Fundstücke aus den Fürstengräbern im Ungarischen Nationalmuseum*. Catalogi Musei Nationalis Hungarici – Seria Archaeologica I. 1993.
- GARAM 2000 É. GARAM, *Über die Beziehungen der byzantinischen Goldschnallen und der awarenzeitlichen Pseudoschnallen*. VAH IX (2000) 217–227.
- GARAM 2001 É. GARAM, *Funde byzantinischer Herkunft in der Awarenzeit vom Ende des 6. bis zum Ende des 7. Jahrhunderts*. MonAvarArch 5. (Hrg.: É. Garam et T. Vida) Budapest 2001.
- GARAM 2004 GARAM É., *Avar kori nemzetségfő sírja Maglódon*. Kiállítási vezető, Magyar Nemzeti Múzeum. Budapest 2004.
- HEINRICH-TAMÁSKA 2002 HEINRICH-TAMÁSKA O., *Megjegyzések a kora avar kori ötvösművészethez a fogazással díszített leletek kapcsán. – Bemerkungen zur Feinschmiedetechnik der Frühawarenzeit am Beispiel der zahnschittverzierten Fundstücke*. MFMÉ StudArch II (2002) 245–282.
- JANKÓ 1930 JANKÓ, L., *A pápai avarkori sírleletek. – Grabfunde aus der Awarenzeit zu Pápa*. ArchÉrt 44 (1930) 124–141; 286–287.
- KISS 1988 A. KISS, *Zur Frage der geographischen Lage des früh- und mittelawarenzeitlichen Herrschaftszentrum*. JPMÉ 33 (1988) 77–89.
- KISS 2001 A. KISS, *Das awarenzeitliche Gräberfeld in Kölked-Feketekapu I–II*. MonAvarArch 6 (Hrg.: É. Garam et T. Vida) Budapest 2001.
- KÜRTI 1984–88 KÜRTI, B., *Avar sírleletek Csanytelekről és Gerláról*. SzMMÉ 1984–88, 79–86.
- LÁSZLÓ 1955 GY. LÁSZLÓ, *Études archéologiques sur l'histoire de la société des Avars*. ArchHung 34 (1955).
- LOVAS 1929 LOVAS E., *A Bágyog-gyűrhegyi népvándorláskori temető*. ArchÉrt 43 (1929) 248–258.
- NAGY M. 1988 M. NAGY, *Frühawarenzeitliche Grabfunde aus Budapest. Bemerkungen zur awarenzeitlichen Tierornamentik*. Settimane di studio dei centro italiano di studi sull'alto medioevo. Spoleto 35 (1988) 373–411.
- NAGY M. 1992 NAGY, M., *Kora avarkori sírleletek Budapestről. Megjegyzések az avarkori állatornamentikához. – Early Avar Gravefinds from Budapest. Notes on the Avar period animal style*. ArchÉrt 119 (1992) 1–40; 41–42.
- NAGY M. 1998 M. NAGY, *Awarenzeitliche Gräberfelder im Stadtgebiet von Budapest I–II*. MonArchAvar 2. (Hrg.: É. Garam et T. Vida) Budapest 1998.
- NAGY M. 1998–1999 NAGY M., *Ornamenta Avarica I. Az avar kori ornamentika geometrikus elemei. – Die geometrischen Elemente der awarenzeitlichen Ornamentik*. MFMÉ StudArch IV (1998) 377–459; *Ornamenta Avarica II. A fonatornamentica. – Die Flechtband-ornamentik*. MFMÉ StudArch V (1999) 279–316.
- ORMÁNDY 1995 ORMÁNDY J., *Granulációs díszítés avarkori tárgyakon. Gula- és lemezcsüngős arany fülbevalók. – Awarenzeitliche Gegenstände mit Granulationsverzierung. Goldene Ohrgehänge mit Pyramiden- und Kugelanhänger*. MFMÉ StudArch I (1995) 151–168.

- PÁSZTOR—VIDA 1991 PÁSZTOR A.,—VIDA T., *Bizánci éremleletes sír Budakalászlól. – Grave from Budakalász with a byzantine Coin find.* StCom 22 (1991) 241–253.
- POPOVIĆ 1997 I. POPOVIĆ, *Golden Avarian Belt from the Vicinity Sirmium. – Zlatni avarski pojas iz okoline Sirmijuma.* Beograd 1997.
- RÉVÉSZ 1996 L. RÉVÉSZ, *A karosi honfoglaláskori temetők. Régészeti adatok a Felső-Tisza-vidék X. századi történetéhez.* Magyarország honfoglalás kori és kora Árpád-kori sírlelei I. Miskolc 1996.
- SALAMON—ERDÉLYI 1971 Á. SALAMON—I. ERDÉLYI, *Das völkerwanderungszeitliche Gräberfeld von Környe.* StudArch V (1971).
- SIMON 1983 SIMON L., *Nagykörös és környéke avar kori topográfiája. A nagykörös avar fejedelmi kard. – Topography of Nagykörös and its environs in the Avar Period. The avar princely sword from Nagykörös.* Nagykörös 1983.
- SUPKA 1913 SUPKA G., *A tépei népvándorláskori leletről. – Ein Schatzfund der Völkerwandreungszeitepoche aus Tépe.* Kom Bihar. ArchÉrt 33 (1913) 395–408, 470–471.
- TETTAMANTI 1980 S. TETTAMANTI, *Das awarische Grabfund von Dány.* Acta ArchHung 30 (1980) 153–160.
- H. TÓTH 1980 E. H. TÓTH, *Frühawarenzeitlicher Grabfund in Kecskemét-Sallai-Straße.* Acta ArchHung 32 (1980) 117–152.
- H. TÓTH—HORVÁTH 1992 E. H. TÓTH—A. HORVÁTH, *Kunbábony. Das Grab eines Awarenkagans.* Kecskemét 1992.
- VAKLINOVA 1981 M. VAKLINOVA, *Mitteralterliche Schmuckstücke aus Bulgarien.* Sofia 1981.
- VIDA—PÁSZTOR 1996 T. VIDA—A. PÁSZTOR, *Die beschlagverzierte Gürtel der Awaren am Beispiel des Inventars von Budakalász-Dunapart, Ungarn, Grab 696.* In: *Reitervölker aus dem Osten Hunnen + Awaren.* Eisenstadt 1996, 341–348.
- WERNER 1984 J. WERNER, *Der Grabfund von Perešćepina und Kuvrat, Kagan der Bulgaren.* München 1984
- WICKER 2000 WICKER E., *Avar vezér sírja Petőfiszállás határában.* Kiállítási vezető. Kecskemét 2000.

DAS AWARENZEITLICHE SIPPENHÄUPTLINGSGRAB VON MAGLÓD

Auszug

Die Völkerwanderungszeitliche Sammlung des Ungarischen Nationalmuseums wurde 2004 um die Funde eines bedeutenden Grabes bereichert. In Maglód (Kom. Pest) stieß man in der Katona József utca (Abb. 1) beim Hausbau auf einen zum awarenzeitlichen Pseudoschnallenkreis gehörenden Grabfund.

Die Fundstücke des Grabes (Abb. 2–10): Das goldene Ohrgehänge mit großer Kugel, die aus vergoldetem silber-kupferlegiertem Blech gepreßte Hauptriemenzunge aus dem Kreis der kugelreihengerahmten Gürtelzierden mit Glasplatteneinlage, die zweiteiligen Pseudoschnallen, die ovalen Beschläge in Wappen- und Halbmondform, der Aufhängerbeschlag und die Gelenkschnalle mit gezähntem Flechtband bzw. das Schwert mit schmaler Klinge und Silberblechscheide, die auf einen Köcher hinweisenden eisernen Pfeil-

spitzen und die Bestandteile einer Hirtenausrüstung (mehrere Messer, Feuerstahl und Wetzstein) sind typische Fundstücke frühawarenzeitlicher einzelner Männergräber.

Die Studie liefert einerseits im Zusammenhang mit dem Maglóder Grab Angaben zur Frage der Chronologie des awarenzeitlichen Pseudoschnallenkreises (aufgrund der Schnalle und des Schwertes des Grabes) und sucht andererseits nach der Stellung des im Grab Bestatteten in der gesellschaftlichen Pyramide der frühen Awarzeit. Entsprechend der Spezifika der Gürtelzierden (Material, Herstellung, Befestigung, Verzierung) beschäftigt sich die Studie nur mit dem Kreis der kugelreihengerahmten Pseudoschnallen mit Steineinlage. Der detaillierten Gruppeneinteilung des Kreises der kugelreihengerahmten Pseudoschnallen (sog. Bócsaer Kreis) entsprechend ist der Gürtel des

Maglóder Pseudoschnallengraves (und durch ihn sein Träger) aufgrund von Schuppenmuster, Kerbschnitt, Zähnung und rechteckigen Steineinlagenzellen in den Kreis der Pseudoschnallengürtel von Perešćepino, Tépe, zweier unbekannter ungarischer Fundorte und des weiteren von Bányog-Gyűrhegy und Pápa-Úrdomb einzureihen (*Abb. 14*).

Unter den Gegenständen des Maglóder Grabes ragt die Flechtbandschnalle hervor, die durch ihre Konstruktion und Verzierung, die Zoomorphisation des vierfachen Flechtbandmusters, als verwandt mit den Flechtbandschnallen im frühawarenzeitlichen Teil des großen awarischen Gräberfeldes von Zamárdi, als deren Nachahmung in einfacherer Ausfertigung und Linienführung zu betrachten ist (*Abb. 11*).

Die Zeitgrenzen der Datierung des Maglóder Grabes geben das goldene Ohrgehänge mit großer Kugel (ein Typ aus dem 1. Drittel des 7. Jh.) und das Schwert an: ein einschneidiges Schwert in einer Scheide mit D-förmigen Aufhängeösen. Dieser Typ wurde nicht im 1. Drittel des 7. Jahrhunderts gefertigt, sondern etwa in seiner Mitte, und das bestimmt zugleich die früheste Bestattungszeit. Dieser Datierung widerspricht auch die detaillierte Analyse der Gürtelzierden und der Schnalle nicht, ja sie bestätigt die Datierung des Grabes/der Bestattung in die Mitte des 7. Jahrhunderts.

Die gesellschaftliche Stellung, der Rang des Bestatteten wird durch die Bestattungsweise und die Funde gemeinsam bestimmt. Gemäß den vorliegenden Angaben war es eine Einzelbestattung, und die beigegebenen Gürtelzierden sind unter den als Nachahmungen der massivgoldenen Pseudoschnallen gepreßten Gürtelzierden von der Konstruktion und der Materialzusammensetzung her von bester Qualität. Der mit Pseudoschnallengürtel, Waffen und ohne Pferd bestattete Mann paßt sich in die vor allem für das Gebiet zwischen Donau und Theiß typische gesellschaftliche Hierarchie ein, die von mit Pseudoschnallen bestatteten Männern gebildet wird. Aufgrund der vergleichenden Untersuchungen (*s. Abb. 12–14*) ist die Zugehörigkeit des Grabes, also des bestatteten Mannes, nicht im Kunbábony-Bócsa-Kreis, sondern im Kaganen/Fürstenkreis von Tépe zu suchen; sein Rang konnte der eines Sippenhäuptlings gewesen sein.

Der Maglóder Sippenhäuptling kann das Haupt einer zahlenmäßig nicht sehr großen Bevölkerung/Sippe gewesen sein, die am Nordrand des Gebietes zwischen Donau und Theiß entlang vom Rákos- und Tápió-Bach am Fuß der Gödöllőer Hügellandschaft in der Mitte des 7. Jahrhunderts zum Schutz des Moorgebietes von Ecsér angesiedelt wurde.

É. Garam
Magyar Nemzeti Múzeum
Budapest, Múzeum krt. 14–16. Pf. 364
H-1370